

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in N^os. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *orachtorij* aan de uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende batterij n°. 13 bij het leger te velde, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator*.

OVERZIGT

DER VELDTOGTEN IN DE JAREN 1792, 1793, 1794
EN 1795, VOOR ZOO VERRE DIE OP NEDER-
LANDSCHEN BODEM, OF OP DESZELFS GREN-
ZEN HEBBEN PLAATS GEHAD.

ARTIKEL 5.

Veldtogt van 1794.

Ten einde met eenige meerdere gronden te kunnen na-gaan, welke de oogmerken waren der verbondene mogendheden, in den zoo merkwaardigen, en in de gevolgen zoo gewigtigen veldtogt van 1794, komt het zeer gepast voor, om in een beknopt bestek en daadzakelijk, het vastgestelde ontwerp voor de verschillende operatiën van dezen veldtogt aan te halen.

Op den 4den Februarij van dat jaar, werd te Brussel een krijgsraad gehouden, zamengesteld uit de verschillende bevelvoerende generaals en andere hooge personen, en het was ten gevolge van deze beraadslaging, dat men algemeen omtrent het volgende overeen kwam, om als gedragsregel aan te nemen. (1)

Alzoo alles aanduidde, dat de Franschen eene aanzienlijke magt aan hunne noordelijke grenzen vereenigden, vond men het noodzakelijk de winterkwartieren zoodanig te verleggen, dat men in dezelve niet konde overvallen, en daardoor *en detail* verslagen worden. Deze verandering van kantonnementen moest op den 20sten Februarij hebben plaats gehad, en zouden alsdan de verschillende korpsen op de volgende wijze zijn opgesteld:

- a. Het hoofdkorps, van 30 à 35,000 man, tusschen Valenciennes, Quiévrain en Le Quesnoy.
- b. 15 à 18,000 man, onder den generaal *Clairfait*, tusschen Orchies en Doornik.

- c. Een korps van gelijke sterkte, onder den prins *van Hohenlohe*, tusschen Bavy en Bettigny.
- d. Het korps onder den hertog *van York*, zamen getrokken tusschen Doornik en Yperen, en
- e. Dat onder den Erfprins *van Oranje*, meer vereenigd tusschen Namen en Charleroi, bij welk korps zich ook alsdan voegen moest, een te Namen gelegerd Oostenrijksch korps.

Van het oogenblik, dat deze standverwisseling had plaats gegrepen, zoude het hoogst noodzakelijk worden, de verschillende troepen door onderlinge gemeenschap in verbinding te stellen; terwijl het geheele leger met den noodigen voorraad van brood en fourage, voor twee dagen, voorzien moest worden.

Het oogmerk van den te openen veldtogt, zoude zijn naar Parijs voort te rukken, welke operatie men beschouwde, dat slechts volgens ééne operatie-lijn zoude mogen geschieden. Alzoo ondertusschen de geheele noordelijke en westelijke grenzen van Frankrijk, van de Noordzee tot aan Huningen, met twee en meerdere rijen vestingen gedekt zijn, zoo werd het noodzakelijk, de sterkte van het verbondene leger op dien voet te brengen, dat men, na eenige dier sterkten vermeersterd te hebben, en om daarna zonder hinder verder voort te kunnen dringen, zoo veel troepen afzonderde, als volstrekt noodzakelijk ware, om deze vestingen te blijven bezetten, de op de flanken gelegene sterkten in het oog te houden, en daarna nog eene genoegzame magt te velde over te houden.

De Zuid-Nederlandsche grenzen beschouwde men als de geschiktste operatie-basis op te leveren, ten einde den voorgenomen inval in Frankrijk te beproeven; aan de overige grenzen dezes lands zoude men verdedigenderwijze moeten handelen, ten minste tot tijd en wijle de Franschen hunne magt van daar zouden wegnemen, en dezelve naar de noordelijke grenzen verleggen.

De gezamenlijk benoodigde magt werd berekend 340,000 man te moeten bedragen, waarvan 200,000 tot het aan-

(1) Oesterreichische Milit. Zeitsch. 1831, 4 heft.

vallende leger, en het overige gedeelte tot het tweede oogmerk zoude bestemd worden.

Ten einde ondertusschen de bestaande legers der verbondenen, welke zich reeds aan de meergenoemde grenzen van Frankrijk vereenigd hadden, tot de bepaalde sterkte op te voeren, ontbraken aan dezelve 70,000 man, welke gerekend werden door de navolgende mogendheden te kunnen worden aangevoerd, als:

Door Engeland	20,000.
« de Vereenigde Nederlanden	10,000.
« Saksen en Beijeren	10,000.
« Oostenrijk	30,000.

Te zamen 70,000 man.

Daarna zoude de gealliëerde krijgsmagt op de volgende wijze in hare hoofd-stellingen dienen gelegerd te worden, als:

a. Aan den linker Rijn-oever	55,000.
b. Tusschen den Rijn en de Moezel	65,000.
c. In het Lunenburgsche	15,000.
d. Aan den regter Maas-oever	35,000.
e. Het leger onder den Erfprins van Oranje {	
Nederlanders	25,000
Oostenrijkers	10,000
	35,000.
f. Oostenrijksche troepen in de Nederlanden; een hoofdkorps	45,000
Twee kleinere elk van 25,000	50,000
	95,000.
g. Het leger onder den hertog van York	40,000.

Te zamen 340,000 man.

Doordien zoo wel het Nederlandsche als het Engelsche leger bestemd was om aanvallender wijze te handelen, beschouwde men het noodzakelijk, dat beide met een belegeringspark voorzien werden.

Met de boven opgegevene magt werd het als zeer mogelijk beschouwd, om die vestingen, gelegen tusschen de Maas en de Noordzee, welke bezit noodzakelijk was voor den togt naar Parijs, in éenen veldtogt te vermeesteren; de voornaamste door een geregeld beleg, de overige door blokkaden of bombardement. Hiertoe ondertusschen werd het openen van den veldtogt, op het einde der maand Maart, als volstrekt noodzakelijk beschouwd. Men zoude alsdan dadelijk met eene hoofdmagt en twee kleinere legerkorpsen op Landrecies aanrukken, terwijl de hertog van York Rijssel en de in de nabijheid dier vesting gelegerde Fransche troepen in het oog zoude houden, tevens Vlaanderen dekken, en zich des noods, zoo de geheele Fransche magt tegen het Oostenrijksche hoofdkorps aanrukte, met het laatstgemelde vereenigen, hetwelk wederkeerig deze verpligting op zich moest nemen, bijaldien Vlaanderen of Doornik bedreigd mogt worden. Voorloopig zoude de Erfprins van Oranje aan de Sambre ver-

blijven, ten einde Mons te dekken, Maubeuge met deszelfs verschanst leger in het oog te houden, en naar omstandigheden laatstgemelde plaats te berennen en te belegeren.

Het Oostenrijksche hoofdleger zoude, zoodra het beleg van Landrecies niet meer door de Franschen mogt vertrouwd worden, zich meester trachten te maken van Avesnes; terwijl ook alsdan welligt het gunstige oogenblik zoude zijn aangebroken, om Maubeuge te belegeren en daarna Philippeville aan te vallen.

Algemeen en bijzonder werd daarbij onderlinge hulp, uitgebreide waak- en behoedzaamheid aanbevolen, jegens eene vijandelijke magt, welker middelen zoo uitgebreid waren, en welker stoutheid men in den vorigen veldtogt had leeren kennen; terwijl men zich ook, alléén in het gunstigste geval, vleijen mogt, reeds in dezen veldtogt, tot Parijs door te dringen.

Tot zoo ver het ontwerp van den hertog van Saxe-Coburg. Hetzelfde wordt in het meergenoemde tijdschrift met verschillende aanmerkingen toegelicht en de meer of mindere juistheid van hetzelfde nagegaan, waarop men bij het einde van dezen veldtogt in dit overzicht zal terug komen.

De Franschen van hunne zijde, schijnen al dadelijk het ontwerp voor dezen veldtogt beraamd te hebben, hetwelk, wat de hoofdzaak betreft, ook daarna door hen is uitgevoerd. Hetzelfde is later door Carnot ontwikkeld (1), en hield in: dat aangezien het hernemen der vroeger door de verbondenen vermeesterde vestingen, met jonge troepen, zoo als de hunne destijds waren, veel tijd zoude kosten, en misschien onuitvoerbaar zou zijn, het Comité van Algemeen Welzijn — waarvan Carnot de ziel was — al dadelijk besloot zich met deze herovering niet op te houden, maar in stede daarvan, de legers der verbondenen te doen omtrekken, door de Leije en de Sambre over te gaan, hunne gemeenschaps-lijnen af te snijden, en dusdoende tot den terugtogt te noodzaken. Drie legers, elk van 50,000 man, waren hiertoe bestemd; twee om de gezegde overvleugeling te bewerkstelligen, het derde om de front-operatie uit te voeren. — Ook op dit, zoo veel gerucht gemaakt hebbend, ontwerp zal men later terug komen. (2)

(1) Carnot, Exploits des Français, Bale. 1796.

(2) Toen in 1802 beraadslaagd werd over de vraag, om aan Napoleon Bonaparte het levenslange consulaat op te dragen, en ook later, in 1804, toen men hem de keizerlijke waardigheid aanbood, was Carnot de eenigste der leden van het toenmaals bestaande tribunaat, die tegen deze voorstellen stemde. Hoezeer Napoleon ook het karakter van Carnot vereerde, en hij hem

Ten gevolge van het, in voornoemden krijgsraad vastgestelde ontwerp voor dezen te openen veldtocht, werden de verbondene troepen op de na te melden wijze opgesteld:

Op den regtervleugel kwam het geheele Hanoversche korps, onder bevel van den kavallerie-generaal graaf *van Walmoden*, die de landstreek van Nieuwpoort, over Yperen en Menen, tot Kortrijk moest dekken. Van laatstgenoemde plaats tot St. Amant, werden drie kleinere legers, onder den graaf *Clairfait*, geplaatst, te weten: één bij Maucron, het voornaamste bij Doornik en La Laine d'or en het laatste bij St. Amant, als verbindingskorps, hetwelk tevens de posten van Marchiennes en Orchies moest ondersteunen. Tot dekking van Valenciennes, en het in het oog houden van Douai en Bouchain had een gedeelte van het korps van Hessen-Cassel — in Engelsche soldij staande — onder deszelfs luitenant-generaal *van Wurmb*, bij Denain post gevat. De genoemde generaal *Clairfait* voerde uit Doornik, over de in de stelling van Nieuwpoort tot Valenciennes geplaatste troepen, het opperbevel. De magt, alhier vereenigd, moest 30,000 man bedragen, doch was op verre na zoo sterk niet. Deze regtervleugel der verbondenen zoude niet tot het aanvallende gedeelte der magt behooren; evenmin als de linkervleugel, welke uit twee deelen bestond, het eene sterk ongeveer 14,000 man, onder den graaf *Kaunitz*, hetwelk post vatte bij Wattignies, Erquelines en Beaumont, met het oogmerk om deze punten, als ook de Sambre bij Dinant en Maubeuge in het oog te houden, terwijl het tweede korps, onder den generaal *Beaulieu*, links tegen het eerste aansluitende, ter sterkte van 15,000 man, zich van Namen tot Luxemburg uitstreckte.

Men moet opmerken, dat de boven gezegde, langs zulk eene groote uitgebreidheid, opgestelde magt, dezelve eigenlijk meer bezette dan behoorlijk dekte, vooral omdat zich

destijds over de geheele linie geene andere vestingen tot steun- of rugpunten bevonden, dan Nieuwpoort en Yperen. De vestingwerken van Menen, Charleroi en Namen, waren nauwelijks als veldverschansingen te beschouwen, en in der haast door eenige aardwerken in eenen zoogenaamden verdedigbaren staat gebragt. Yperen was daarenboven slechts in eenen middelmatigen toestand, en werd eerst in het voorjaar voor acht dagen van levensmiddelen voorzien, waardoor dan ook later deze vesting met moeite een beleg van zeventien dagen konde uithouden. Aan de Sambre bevond zich alleenlijk Charleroi, in eenen nauwelijks verdedigbaren toestand, kunnende evenwel, door de nabijheid der nader te melden hoofdmagt, gemakkelijk ondersteund worden; zoodat dan ontegenzeggelijk West-Vlaanderen het zwakste punt der door de verbondenen bezette operatie-basis bleef, zoo door de nabijheid van Rijssel met alle deszelfs hulpbronnen, als door gebrek aan natuurlijke of kunstmatige dekkingsmiddelen, te kleine aldaar vereenigde magt en te groote verwijdering van de hoofdmagt, om van deze, bij ongelukkige voorvallen, hulp te kunnen verwachten.

Zoodra de beide gezegde vleugels van het groote leger, tegen het einde der maand Maart, de bedoelde defensieve punten hadden bezet, trok zich het zoogenaamde aanvallende leger naar de drie veroverde vestingen Valenciennes, Condé en Le Quesnoy te zamen. Hetzelve bestond uit 81 bataillons, 116 eskadrons en 32 kompagnien ligte troepen, te zamen nagenoeg 85,000 man uitmakende, in drie legerkorpsen verdeeld, als: 36,000 man onder den opperbevelhebber prins *van Saksen-Coburg*, tusschen Le Cateau en Valenciennes; regts van laatstgenoemde vesting 24,000 man onder den hertog *van York*, aan de Schelde steunende; terwijl links nabij Le Quesnoy 25,000 man onder het bevel van den Erfprins *van Oranje* werden gesteld. Alleen het centrum dezer hoofdmagt bestond zuiver uit Oostenrijksche troepen, de overige waren gemengd. (1)

Het oogmerk der vereeniging en opstelling dezer drie genoemde legerkorpsen was, de nog tusschen Kamerijk (Cambrai) en Landrecies staande Fransche magt slag te leveren, laatstgenoemde vesting te vermeesteren, en daarna in het alsdan openliggende Frankrijk te dringen.

De, door de tooverkracht der alles verslindende guillotine, destijds zoo krachtige regering van Frankrijk, was inmiddels ook niet weinig onledig geweest, om de voor

(1) De Nederlandsche troepen voor dezen veldtocht bestemd, bestonden uit 15 eskadrons zware kavallerie.

10 „ ligte „
24 bataillons infanterie met de grenadiers.
8 „ „ zonder „
30 kompagnien grenadiers.

Wij zullen bij het slot van dit overzicht een aanhangsel voegen, waarin eenige nadere bijzonderheden van de toenmalige Nederlandsche krijgsmagt zullen opgenomen worden.

zulks openlijk zeide, bleef laatstgemelde evenwel tot in 1809, geheel buiten enig keizerlijk gunstbewijs, als rustig burger voortleven. Toen ondertusschen *Napoleon* zich na zijne tweede verovering van Oostenrijks hoofdstad, op het toppunt zijner grootheid bevond, nam hij van uit het keizerlijke slot te Schöbrunn, onverwacht een besluit, waarbij aan *Carnot* een aanzienlijk jaargeld werd toegelegd. « Welligt, » zegt zekers levensbeschrijver, « konde de keizer, toen zoo gelukkig, niet voorbij te gedenken, dat hem al deze grootheid niet deelachtig zoude zijn geworden, zoo de veldtocht van 1794 minder gelukkig voor Frankrijk ware uitgevallen, en bijaldien Frankrijk door de verbondenen veroverd ware geweest. De nu zoo magtige gebieders van Frankrijk en van Europa zoude dan waarschijnlijk als kapitein der artillerie, van den allerchristelijksten koning, ten grave zijn gedaald. De man, die het ontwerp tot dezen veldtocht geleverd had, *Carnot*, moest dus den keizer te binnen vallen, en hem gewerd eene keizerlijke belooning.

dezen veldtocht benoedigde middelen te verzamelen. Sints den dood van den generaal *Houchard*, en het terugroepen van *Jourdan* — na den slag van *Wattignies* — bevond zich het leger van het noorden zonder opperbevelhebber. De generaal *Pichegru*, vroeger behoord hebbende tot het toenmaals reeds zoo geoefende Fransche artillerie-korps, werd in den winter van 1793 op 94 van het leger van den Rijn, alwaar hij destijds diende, naar Parijs opontboden, en aan hem het opperbevel over het leger van het noorden en dat der Ardennes opgedragen. Na door *Carnot* geheel en al met het plan van operatie bekend gemaakt te zijn, vertrok deze, nog nauwelijks dertigjarige, generaal naar deszelfs hoofdkwartier te *Guise*. Behalve een meer dan genoegzaam aantal hoofden, vond hij hier eenen ruimen voorraad van mond- en krijgsbehoefden. De reeds vroeger gemelde krachtvolle besluiten der toenmalige nationale conventie, hadden al de hulpmiddelen der republiek als naar de grenzen doen vloeijen. Geholpen door dezen rijkdom, organiseerde *Pichegru* zijn leger, bestemde 50,000 man voor de reeds bij *Rijsel* gelegerde magt, een even groot aantal voor de operatie tegen de *Sambre*, en beschikte het overige voor het leger van het centrum. (1)

De door de verbondenene voorgenomene beweging, welke reeds in de eerste dagen van April had moeten plaats vinden, werd door het slechte weder en andere bijkomende omstandigheden, uitgesteld tot den 17den dier maand, als wanneer dezelve werd uitgevoerd. Den 14den had zich het leger op de vlakten bij *Cateau* vereenigd, en deed drie dagen later den bedoelden aanval in zeven kolommen, waarbij de Franschen de nederlaag bekwamen, en dadelijk daarna werd *Landrecies* door het legerkorps onder den Erfprins *van Oranje* ingesloten, en reeds den volgenden dag aangevallen. Hierbij hadden op den 19den en 20sten April voor de Nederlandsche troepen zeer eervolle gevechten plaats, welke allen ten oogmerk hadden, de Franschen van uit de verschansingen, welke zij buiten de vesting hadden aangelegd, binnen dezelve te dringen, en waarin deze troepen dan ook volkomen slaagden. *Landrecies* werd daarna door den Erfprins *van Oranje* opgeëischt, en op het ontvangen van een weigerend antwoord, den 26sten April een begin gemaakt met het

(1) Het is van belang op te merken, dat *Pichegru* in alle zijne ondernemingen, zoowel als bij de voorbereidende maatregelen, veel hulp vond in de zoo talrijke zich bij zijne magt bevindende Belgische en Nederlandsche uitgewekenen, die vroeger en later door hunne persoonlijke handelingen, en de hulp hunner achtergelatene vrienden en denkgenooten, hem de grootste diensten bewezen.

Ter beoordeeling van de voordeelen, door *Pichegru* behaald, mag men dit niet uit het oog verliezen.

bombardement dier plaats. De hertog *van York* stelde zich regts in observatie tegen *Cambray*, terwijl de prins *van Coburg* tot dekking der voorgenomene belegering, *Guise* in het oog hield.

Terwijl de verbondene legers zich met den aanval van *Landrecies* bezig hielden, bragt *Pichegru* den linker-vleugel der Franschen, bestemd voor den inval van *West-Vlaanderen*, in beweging. Ten einde bij de tegen hem overstaande geallieerden, geene vermoedens wegens zijne ontwerpen te doen ontstaan, alvorens dezelve een begin van uitvoering hadden ontvangen, werden dezelve kleine schermutselingen, welke gedurende den winter steeds hadden plaats gehad, ook nu op verschillende punten voortgezet. Op deze wijze handelden de Franschen den 19den bij *Denain*, tegen den generaal *Clairfait*; den 21sten bij *Wattignies*; den 23sten bij *Haspres*, alles behoorende tot de voorposten van het korps onder den opperbevelhebber hertog *van Saksen-Coburg*. Den 24sten werden de voorposten van den hertog *van York*, bij *Villars* en *Couchie*, aangevallen, en eindelijk den 26sten de beide observatielegers bij het plaatshebbend beleg van *Landrecies*. De Franschen hadden hiertoe eene aanzienlijke magt bij *Cambray* verzameld, doch verloren ook bij deze gevechten veel manschappen, en bij het laatste verschillende vuurmonden. Bij de laatste nederlaag der Franschen, schijnt het dat de verbondenene ook in de gelegenheid gesteld werden, om de ontwerpen van den generaal *Pichegru* duidelijker te doorgronden; althans bij den, in dit gevecht krijgsgevangen maakten, generaal *Chapuy* vond men daaromtrent belangrijke aanwijzingen.

Ten gevolge van het laatst gezegde, werden nog denzelfden dag 8 bataillons en 6 eskadrons, onder het bevel van den Engelschen luitenant-generaal *Erskine*, ter ondersteuning van den graaf *Clairfait*, naar *Denain* gezonden.

Laatstgenoemde was, ten gevolge van de boven gemelde vroegere schijn-aanvallen, met een gedeelte van zijn legerkorps van *Doornik* naar *Denain* gerukt, ten einde aldaar hulp te verleenen, en waren dan ook daardoor de, onder zijne bevelen staande, korpsen buiten hunne onderlinge hulp gebragt, waarvan de gevolgen weldra bleken. Den 23sten te *Denain* aankomende, werd *Clairfait* dadelijk door de Franschen aangevallen, de posten bij *Haspres* werden door hen genomen, en zij legerden zich daarna bij *Denain*. Den 24sten gelukte het wel aan *Clairfait*, om den Franschen *Haspres* weder te ontnemen, doch was *Pichegru* evenwel in zijn oogmerk volkomen geslaagd, om namelijk de geallieerden bezig te houden in hunne centrale positie, en inmiddels zijne flank-operatie te vervolgen. *Clairfait* bespeurde weldra zijne dwaling en trok naar *Doornik* terug, ofschoon te

laat; want reeds den 26sten April deden de Franschen hunnen voorgenomen inval in Vlaanderen.

De, door *Pichegru* tot dezen inval bestemde, korpsen werden in twee hoofd-afdeelingen gesplitst, het eene, sterk 30,000 man, werd regtstreeks door *Pichegru* zelve, en onder hem door den generaal *Souham* aangevoerd; het tweede, ter sterkte van 20,000 man, onder de bevelen van den generaal *Moreau*.

Pichegru de eerste kolom der hoofd-afdeeling gelastende op *Moucron* te gaan, trok met het korps van *Moreau* op *Kortrijk*. Geheel en al met den stand van zaken in Vlaanderen bekend zijnde, en vooral verwittigd van de zwakke bezetting der meeste plaatsen, rekende *Pichegru* er op, zonder gevaar zijnen marsch op *Kortrijk* te kunnen rigten. Deze stad slechts door 200 man infanterie en eenige artilleristen bezet, werd spoedig door de Franschen vermeesterd. De kolom, onder den generaal *Souham*, verdreef eveneens een bij *Maucron* opgesteld korps, hetwelk naar *Doornik* terugtrok; doch alzoo het laatstgemelde door een bij *Marquain* staand korps, onder den generaal *van Starray*, versterkt werd, gelukte het den Hanoverschen generaal *van Oeijnhausen*, om den 28sten April de Franschen wederom van de hoogten van *Moucron* te verdrijven.

Clairfait die, zoo als gezegd is, te *Doornik* terug gekomen was, en met zijne magt naar het reeds aangevalen, doch ook hernomen, punt van *Moucron* was gesneld, nam alsnu het opperbevel weder op zich, en alles werd door hem in het werk gesteld, om het verbroken cordon, en hoofdzakelijk het belangrijke punt *Menen* te redden, dan vruchteloos. Reeds den 29sten April werd de Oostenrijksche generaal door de geheele magt onder *Souham*, bij *Moucron*, aangevallen, en zwichtende voor de overmagt, moest hij op *Doornik* terug trekken, terwijl eveneens de generaal *Walmoden* den afmarsch naar *Dein* sen moest aannemen.

Menen, in welke plaats de Hanoversche generaal *von Hammerstein* het bevel voerde, en alwaar zich eene bezetting van ongeveer 2000 man, waaronder 400 Fransche uitgewekenen, bevond, was intusschen door de tweede kolom der Franschen, sterk 20,000 man, onder *Moreau* en *van Damme*, ingesloten, en ofschoon men deze vroeger gesloopte vesting wel in der haast in eenen eenigzins verdedigbaren staat had gebracht, zoo was het nogtans genoegzaam vooraf in te zien, dat de verdediging dezer plaats niet van langen duur zoude kunnen zijn, — te meer alzoo er zich geen voorraad van mond- en krijgsbehoeften bevond, en zoo als ligt te denken valt, alle bomvrije bergplaatsen ontbraken. Dan ook hier mogt men een voorbeeld aantreffen, wat één enkel persoon, aan het hoofd van eene geringe magt, kan verrigten, wan-

neer hij zich op de hoogten zijner stelling weet te voeren, en in zichzelf de kracht gevoelt, om al de middelen der aan hem toevertrouwde openbare magt, ten algemeenen beste, aan te wenden, met ter zijde stelling van persoonlijk gevaar, alleen het groote hoofddoel van den oorlog blijvende beoogen.

De stad werd reeds door een sterk bombardement geteisterd, en stond op verscheidene plaatsen in brand, een goed gedeelte van den kleine voorraad buskruid, welke op wagens in de open lucht stond, was reeds gesprongen, de voorraad levensmiddelen was bijna ten einde, en alles deed het duidelijk worden, dat *Menen* niet langer tegen een' tienmaal sterkeren vijand verdedigd zoude kunnen worden, en desniettegenstaande gaf de generaal *von Hammerstein*, toen *Moreau* de plaats den 29sten April tot de overgaaf opeischte, het korte en bondige antwoord, dat hij gewoon was zijn' pligt te betrachten, en die ook nu zoude weten te volvoeren. De uitkomst bewees, dat dit geene ijdele snorkerij was. Reeds was door *von Hammerstein* het ontwerp beraamd, om zoodra alle tegenstand binnen de plaats onmogelijk zoude zijn, de stad te verlaten, en zich, met de aan hem toevertrouwde dapperen, door den vijand heen te slaan, dezen te redden; doch ook vooral, de zich bij hem bevindende ongelukkige Franschen van eenen anders gewissen dood te beveiligen: dit waren de edele drijfveren, welke den Hanoverschen generaal deden handelen. Op den 29sten werd het ontwerp aan de officieren der bezetting medegedeeld, die, geheel en al in de geestdrift van hunnen moedigen en besluitvollen bevelhebber deelende, hetzelfde met al hunne vermogens toejuichten. Den daaraanvolgenden nacht zoude de uittocht plaats vinden, te *Menen* alleenlijk ruim 200 man infanterie en 30 kanonniërs achterlatende, ten einde, zoo mogelijk, de stad nog tot den volgenden morgen in bezit te houden, waardoor men de mogelijke kans nog in het voordeel behield, om, zoo *Clairfait* den vijand den vorigen dag bij *Moucron* mogt geslagen hebben, alsdan nog aan laatstgemelden gelegenheid te verschaffen, de bijna uitgehongerde plaats te kunnen ontzetten. Op het bepaalde tijdstip rukte de bezetting, onder de bevelen van den generaal *von Hammerstein*, tot den aftogt buiten de stad, en niettegenstaande zij, om zoo te zeggen, van den beginne af aan, al vechtende haren weg moest vervolgen, waardoor, zoo als van zelf spreekt, eenige verwarring ontstond, zoo gelukte het nogtans aan ruim 1500 man door de Franschen heen te slaan, *Rousselaer* te bereiken, en van daar op *Brugge* te gaan.

De kommandant der in *Menen* achtergelatene achterhoede (*luitenant van Spangenberg*) bespeurende, dat de hoofdmagt der vesting in het oogmerk van den uittocht

geslaagd was, besloot tegen den volgenden morgen, alzoo men steeds met het bombardement voortging, en de Franschen zich zelfs tot den storm gereed maakten, om eene poging tot het verkrijgen eener kapitulatie aan te wenden. Deze werd dan ook tusschen hem en den generaal *van Damme*, buiten de poort naar Yperen, gesloten, terwijl ondertusschen de troepen onder *Moreau*, aan de tegenovergestelde zijde, reeds bezig waren de stad door storm te overmeesteren. *Van Damme* ten gevolge der kapitulatie binnen Menen rukkende, ontmoette aldaar de kolom van *Moreau*, hetwelk aanleiding gaf tot eene woordenwisseling, ten einde te bepalen, wie van beiden eigenlijk de overwinnaar der zoo goed verdedigde plaats was.

Het kloek en moedig gedrag van den Hanoverschen generaal ondervond algemeene toejuicing. Van zijnen eigen vorst ontving hij schitterende en eervolle belooningen, en ook van den Duitschen keizer genoot hij die onderscheiding, welke zijn zoo zelden nagevolgd bedrijf verdiende.

Zoodra de Franschen meester van Menen waren, werd door hen eene zeer goede stelling aan de Leije ingenomen. Intusschen was ook hun regter-vleugel, onder *Desjardin* en *Charbonnier*, in de zeer doorsneden omstreken van de Sambre, in beweging geraakt, en maakte, ofschoon niet zeer snel, desniettemin onophoudelijk vorderingen.

Landrecies werd inmiddels steeds belegerd, en wel met een zeer gelukkig gevolg. De bezetting der plaats bedroeg ruim 6000 man, welke door een driedaagsch zeer hevig bombardement veel moest lijden, evenzooel als de stad. Ten gevolge van dit beschieten, sprong onder anderen een kruidmagazijn van eene der bastions, waardoor eene geheele kompagnie kanonniërs sneuvelde. Na 13 dagen ingesloten, en gedurende driemaal vier-en-twintig uren hevig beschoten te zijn, gaf Landrecies zich den 29sten April, bij kapitulatie, aan den Erfprins *van Oranje* over, ten gevolge waarvan het garnizoen, nog, buiten de gekwetsten en zieken, 4000 man bedragende, krijgsgevangen werd.

De inneming dezer vesting werd ook uit een zedelijk oogpunt van het grootste gewigt. De Nederlandsche troepen, welke in dit beleg de hoofdmagt hadden uitgemaakt, erlangden alsnu het regt, hetwelk men hun sedert de ongelukkige gevechten van Menen, van het vorige jaar, maar zelden in het gecoaliseerde leger deed wedervaren. (1) De oorzaken van den min gunstigen uitslag dier

(1) De Nederlandsche troepen ondervonden meerdere geregtigheid bij hunnen vijand, althans men leest in *Gay de Vernon*, traité d'Art Militaire et de fortification, Tome I, seconde par-

gevechten, is vroeger opgegeven en desniettegenstaande zal het, ook zonder verdere uitweidingen, genoegzaam begrijpelijk zijn, hoezeer de schuld hiervan aan hen werd toegeschreven, door het zoo bontkleurige en ijverzuchtige leger der verbondene mogendheden. Ter gelegenheid ondertusschen van het innemen van Landrecies veranderde de toon, en werd dan ook aan het Nederlandsche legerhoofd, verscheidene generaals en de troepen dier natie ruime lof toegezwaaid. (1)

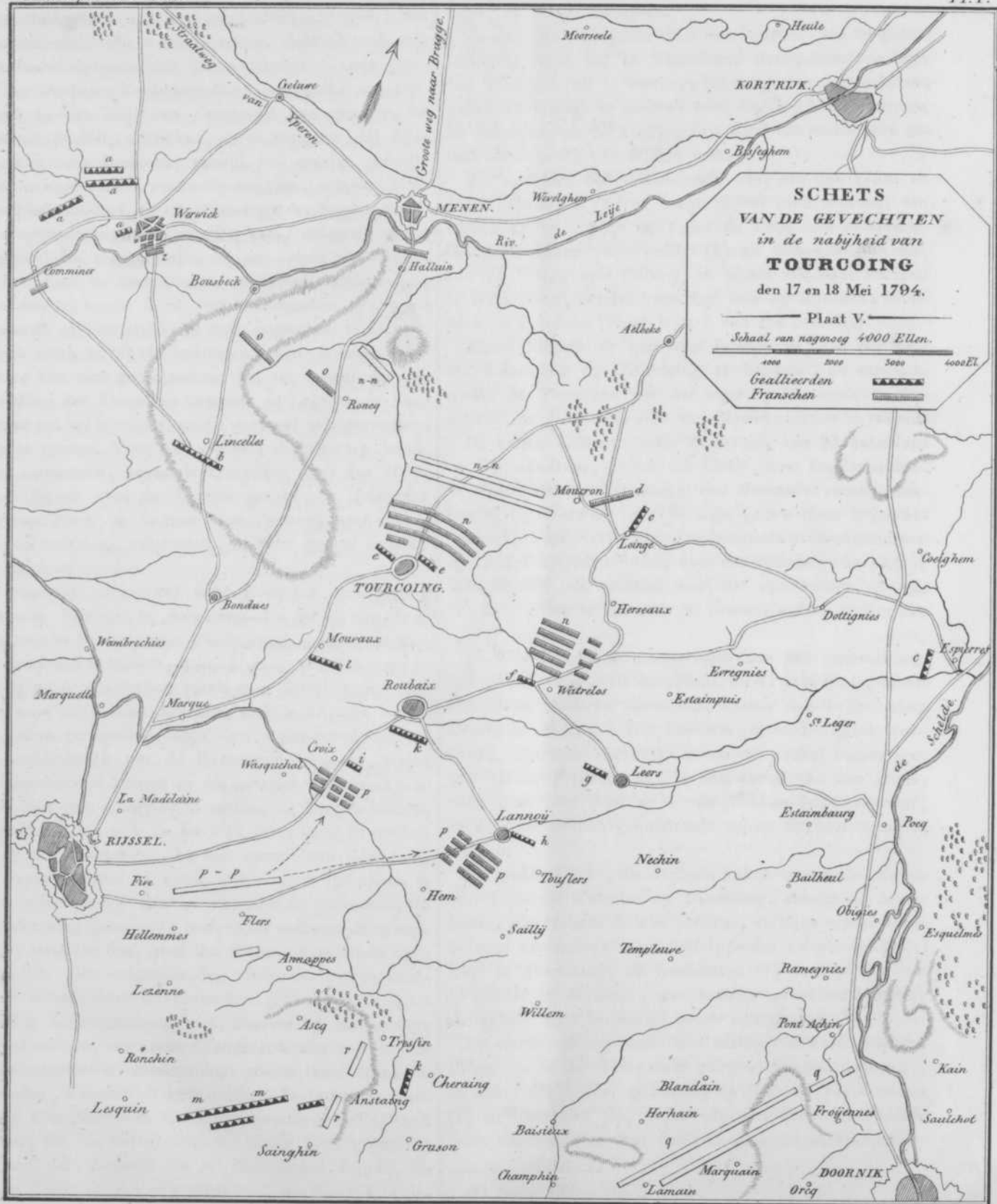
Na de overgaaf van Landrecies, bekwamen de troepen der verbondenen grootendeels eene andere rigting en bestemming. De operatiën van *Pichegru* werden eenigzins verontrustend, en men wilde dezelve in allen gevalle in het oog houden.

In den avond van den 30sten April rukte het legerkorps onder den hertog *van York* over Valenciennes naar Doornik. Hetzelve werd in twee kolommen verdeeld, waarvan de eene over Valenciennes, de andere over Hasnan, doch beide in de rigting van St. Amant, oprukten. Door den slechten toestand der wegen was ondertusschen de marsch op Doornik eerst den 3den Mei geëindigd, in welke plaats de hertog *van York* zijn hoofdkwartier vestigde; terwijl het leger onder hem de hoogten van Lanain bezette (qq plaat 5 van het overzigt).

Nadat de generaal *Clairfait* *Pocq* bezet had, trok deze den 8sten Mei over de Leije bij Haerlebeke, en betrok een leger op den straatweg van Kortrijk, terwijl het korps van *Hammerstein* bij Isechem, en het Hanoversche hoofdleger bij Doornik aanrukte. De Oostenrijksche troepen, welke bij het beleg van Landrecies gebezigd waren, volgden gedeeltelijk de beweging der Engelschen, terwijl het geheele gecombineerde korps, onder den Erfprins *van Oranje*, eene stelling innam aan de Sambre, en de generaal *Werneck* naar Denain rukte. Laatstgemelde kwam ondertusschen den 9den Mei insgelijks te Bettigny aan de Sambre, nadat dit korps te Denain door den generaal *von Wurb* vervangen was. Deze laatste begaf zich den 11den met zijn korps naar St. Amant, van waar hetzelve, in vereeniging met eenige bataillons onder den generaal *Kinsky*, over Orchies naar Doornik rukte, als wanneer St. Amant door den aartshertog *Karel* bezet werd.

tie, chapitre VIII. « Souvent un poste défendu avec vigueur prévient la défaite d'un corps d'armées, et force l'ennemi à renoncer à des projets offensifs. Le poste de Werwick, placé sur la Lis au dessus de Menin, sauva, par sa vigoureuse résistance, l'Armée Hollandoise d'une destruction entière (10 Septembre 1792). » Genoemde schrijver diende destijds als officier der genie bij het leger van het noorden.

(1) Zie daaromtrent nader *Porbeck*, Critische geschichte, enz., I Theil, I Abtheilung.

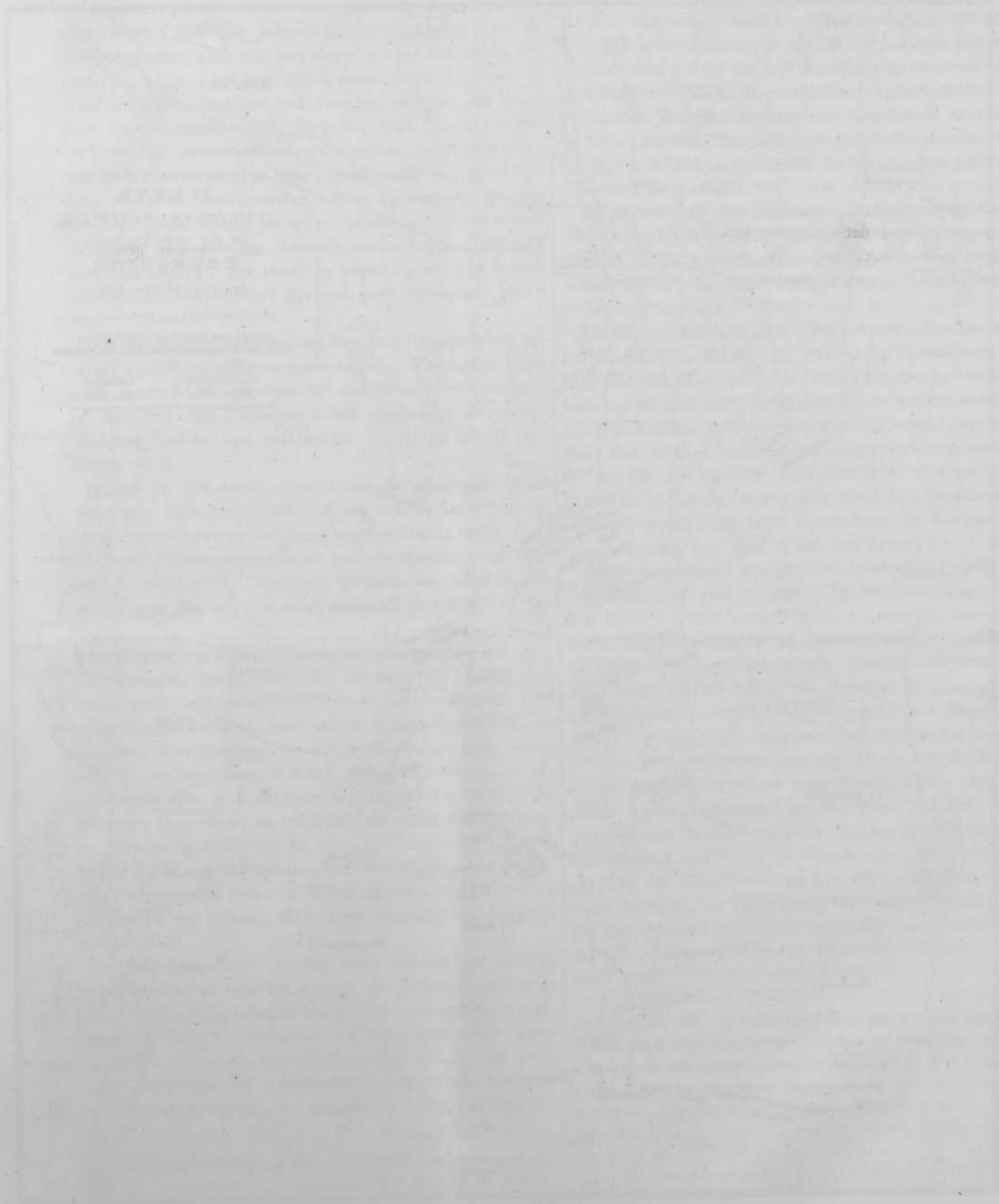
SCHETS
VAN DE GEVECHTEN
in de nabijheid van
TOURCOING
 den 17 en 18 Mei 1794.

— Plaat V. —
 Schaal van nagenoeg 4000 Ellen.

4000 2000 3000 4000 EL.

Geallieerden
 Franschen

Stecndt van H. J. Becker te Dordt.

Door dit heen en weder trekken der verbondene legers, bekwam *Pichegru* de schoonste gelegenheid om zijnen inval in Vlaanderen verder voort te zetten. Gebruik makende van de besluiteloosheid der hem tegenover staande generaals, liet *Pichegru* de divisie *Bonneau*, welke nog achterwaarts in het land van Cambrésis had gestaan, ter sterkte van 20,000, oprukken, en te Sainghin, bij Rijssel, eene positie innemen; terwijl het overige gedeelte van het vroegere actief werkende centrum, waartoe *Bonneau* ook behoord had, zich naar het leger der Sambre begaf.

Bij den voortgang der operatiën van *Pichegru*, en bij de aanzienlijke magt, welke hij nu konde vereenigen, werd het voor de verbondenen gebiedend noodzakelijk, om, wilden zij hunne flank verzekerd houden, *Pichegru* te verslaan, en voor altijd zijn leger ongeschikt te maken, om deze flank te blijven bedreigen. Een gewone veldslag ware hier niet genoegzaam. De ver vooruit geschovene stelling der Franschen tusschen de Leije en de Heule, scheen tot het bereiken van dit oogmerk vele goede kansen op te leveren. Voor dat evenwel dit ontwerp konde worden uitgevoerd, waren de Franschen reeds den 10den Mei uit Rijssel over de Marque gerukt, en vielen den hertog *van York* bij Lamain aan, waarbij evenwel de eersten de nederlaag bekwamen, en over gezegd riviertye terug gedreven werden.

Op denzelfden dag werd door *Clairfait* eene poging gedaan om Kortrijk te hernemen. Na zich, ten einde Vlaanderen te dekken, naar Thielt begeven en aldaar versterking erlangd te hebben, rukte hij langs den linker-oever der Leije op eerstgenoemde plaats aan. Terzelfder tijd deed een gedeelte der divisie *Souham*, zich te Kortrijk bevindende, eene verkenning langs den rechter-oever der rivier, hoofdzakelijk om de Hanoversche troepen, welke op onderscheidene punten in die omstreken uitgezet waren, en zich met *Clairfait* in verbinding konden stellen, te verdrijven. De zich in Kortrijk bevindende Franschen boden goeden tegenweer, bij den aanval van *Clairfait*, doch waren evenwel te zwak, om langen tijd alleen te kunnen wederstaan, waarom dan ook de genoemde, in eene verkenning gebezigde, troepen ter ondersteuning naar Kortrijk terugkeerden, met last tevens aanvallenderwijze te handelen. Den volgenden dag zoude dien overeenkomstig een uitval door de Franschen gedaan worden, en gelijktijdig andere troepen van *Moreau* bij Menen over de Leije rukken, ten einde *Clairfait* in den rug te vallen. Laatstgemelde troepen, door groote vermoeijenissen opgehouden, kwamen ondertusschen te laat; terwijl daarboven *Clairfait* eene zoodanige gunstige stelling had genomen, dat de uitval slechts tot een bloedig gevecht aanleiding gaf, hetwelk tot aan den avond duurde, als wanneer *Clairfait* van zijn ontwerp, om Kortrijk te be-

magtigen, moest afzien, en, door de duisternis begunstigd, op Thielt terugtrok.

De dag van den 16den Mei was bestemd, om de groote beweging tegen het in Vlaanderen doorgedrongene leger van *Pichegru* uit te voeren. De magt der verbondenen, welke hiertoe zoude medewerken, bedroeg 152 eskadrons, 88 bataillons en 32 kompagnieën ligte infanterie, een totaal uitmakende van 90,000 man.

Het oogmerk der verbondenen was, om den 17den en 18den *Pichegru* (wiens magt 50,000 man bedroeg) van Rijssel af te snijden en tegen de Leije aan te sluiten. Gezegd ontwerp ware welligt (1) uit te voeren geweest, zoo de hertog *van Coburg*, in plaats van zijne korpsen te verspreiden, dezelve vereenigd had op Roubaix, Mouveau en Bondues. (Plaat 1 en 5 van het overzicht).

Alsnu hielden de gegevene bevelen in, om zich met zes kolommen op Tourcoing te begeven, en van deze plaats de Franschen uit het leger bij Mourseele te verdrijven, en dusdoende zich van Menen meester te maken.

De eerste kolom, onder *Clairfait*, van 25 bataillons en 28 eskadrons, kwam uit Thielt, over Ingelsnunstoe, de Franschen in het kamp van Moerseele voorbij trekkende, bij Werwick over de Leije (a a a plaat 5 van het overzicht). Deze overtocht werd ondertusschen eenen geruimen tijd aan *Clairfait* betwist, door een vijandelijk korps (z), hetwelk dan ook oorzaak was, dat zijne kolom, in stede van den 17den te Lincelles te komen, aldaar slechts den 18den aankwam. (b)

De tweede kolom, aangevoerd door den generaal *van den Busch*, sterk 10 bataillons en 11 eskadrons, moest den 17den Moucron aanvallen, alwaar zich de Franschen verschanst hadden. Over Espierre (c) en Dottignies rukkende, had ook werkelijk de aanval en het bemagtigen van Moucron plaats; dan in den avond van den 17den, werd deze post door de divisie *Souham* (d) hernomen, en de Hanoveranen genoodzaakt achter Espierre terug te trekken.

De generaal *Otto*, die de derde kolom aanvoerde, kwam over Leers en Watrelos op Tourcoing, alwaar hij de nederlaag der tweede kolom vernam, en zijne eigene magt op eene zonderlinge wijze versnipperde. De voorhoede (e) bleef te Tourcoing, de hoofdmagt (f) te Watrelos, en de reserve (g) te Leers, eene stelling tot welker bezetting een geheel leger benoodigd zoude zijn geweest.

De vierde kolom, onder den hertog *van York*, was den 16den op de bij Templeuve gelegene hoogten vereenigd, en rukte den 17den op Lannoy (h), Croix (p), Roubaix (k) en Mouvaux (l), welke plaatsen door deze kolom bezet werden, waardoor dan ook deze magt, even als de

(1) *Jomini*, Tome VII.

voorgaande, verspreid en versnipperd werd opgesteld.

De generaal *Kinsky*, die de vijfde kolom aanvoerde, handelde eveneens. Hij verdeelde dezelve in drie deelen, den rechter-vlengel bij Pont à Tressin, de hoofdmagt bij Bouvines en de linker voorhoede bij Louvil, (zie hiertoe de algemeene kaart). Het eerste gedeelte dezer kolom, werd door de divisie *Bonneau* en eenige troepen van de bezetting van Rijssel, terug gedreven, de hoofdmagt konde Bouvines en Gruson niet vermeesteren, doch van den generaal *Erskine* met 16 eskadrons de hulp erlangende, welke deze generaal eigenlijk aan den hertog *van York* had moeten bewijzen, werd Gruson tweemaal genomen en hernomen.

Eindelijk de zesde kolom, onder den aartshertog *Karel*, welke ten zes uren 's morgens over Templeuve en Pevelle en Pont à Marque moest aankomen, vertoonde zich eerst 's namiddags om twee uur. De divisie *Bonneau* trok voor haar van achter de Marque terug, en ging op Flers (p p). Door den zwaren marsch, dien deze kolom over Orchies en Kapelle had moeten uitvoeren, was dezelve buiten staat, de brug over de Marque bemagtigd hebbende, den aanval met veerkracht voort te zetten. Dezelve legerde zich dus bij Lesquin (m m).

Terwijl dit alles bij de geallieerden voorviel, hadden de Franschen het grootste gedeelte hunner magt, of 45,000 man onder *Souham*, de stelling bij Moersele doen verlaten, en deze achterwaarts Tourcoing doen gaan, terwijl *Moreau*, met 8000 man, *Clairfait* in bedwang zoude houden (o o).

Alzoo de verbondene generaals het groote verzuim hadden begaan, om de zoo gemakkelijk af te snijden gemeenschap tusschen Werwick en Rijssel niet te belemmeren, erlangde *Pichegru* hierdoor de gelegenheid, om eene vereenigde beweging met den generaal *Bonneau* en het garnizoen van Rijssel te beramen en den 18den te doen uitvoeren, welke voor de Franschen met het gelukkigste gevolg bekroond werd.

De hertog *van York* (h, i, k, l,) onbekend met de bewegingen der Franschen, en zich van de zijde van Rijssel door den aartshertog *Karel* gedekt wanende, werd door de Franschen in den rug gevallen (p p). Aanvankelijk verdedigde hij echter *Mouveau* en *Roubaix*, dan toen de steeds sterker opdringende tegenpartij ook uit *Tourcoing* en *Watrelos* aanrukte, werd de wanorde in zijne kolommen ten top gevoerd, en trachtten zijne troepen in de grootste haast *Nechin* te bereiken. Deze vlugt mag men nog een geluk rekenen voor de Engelschen, alzoo door het bezetten van *Lannoy* en *Watrelos* door de Franschen, de kolom van den hertog *van York* zonder dat gewis omsingeld zoude zijn geworden.

Van *Nechin* begaven zich deze verwarde benden naar *Marquain* en *Doornik*.

De aartshertog *Karel* en de generaal *Kinsky* bleven hierbij rustig tot 's namiddags twee uren, als wanneer door hen, na zich op *Marquain* gericht te hebben, het zoo geheel verslagene centrum werd opgevangen.

Moreau, die *Clairfait* aanviel, werd evenwel door laatstgemelde tot *Bousbeck* terug gedrongen. Alzoo ondertusschen ook aan *Clairfait* van den verderen uitslag der gevechten niets ter oore kwam, dan dat *Tourcoing* nog steeds door de Franschen bezet was, keerde hij, voorzigtigheidshalve, tegen den nacht over *Werwick* naar *Thielt* terug. Door *Clairfait* waren 400 gevangenen gemaakt en 9 vuurmonden veroverd; terwijl ondertusschen de geallieerden een totaal verlies van 3000 man hadden, benevens 60 vuurmonden.

Als oorzaken van den voor de geallieerden zoo ongelukkigen uitslag van dezen dag, komen de volgende hoofdzakelijk voor:

- 1°. Te veelvuldige verdeling der magt.
- 2°. Te ingewikkelde bewegingen, en hierdoor ontstaande onmogelijkheid van gelijktijdige medewerking op het bepaalde punt; en eindelijk
- 3°. Zoo het schijnt niet behoorlijk nakomen van het hoofd-ontwerp.

Deze, zoowel als andere, gelegenheden toonen ondertusschen aan, hoe weinig bij de verbondenen de gedragsregelen werden opgevolgd, welke in het ontwerp van den hertog *van Coburg* waren vastgesteld, en, hoezeer, door het niet opvolgen hiervan, aan de Franschen de overwinning gemakkelijk gemaakt werd.

PROEVE

RENER

VERHANDELING OVER HET GEDRAG DER TROEPEN,
BIJZONDER BELAST MET DE DEKKING DER ARTILLERIE IN HET VELD;

DOOR

J. C. VAN RIJNEVELD,

Doctor in de natuurlijke wijsbegeerte en 1ste luitenant
der rijdende artillerie.

(Vervolg van n°. 12, tweede jaargang (*).)

Bij den offensiven marsch van een troep kavallerie, kan het maskeren der hen toegevoegde rijdende artillerie, in enkele gevallen, met veel voordeel worden aangewend. Vooral komt dit in aanmerking, wanneer de marsch der

(*) Bijzondere omstandigheden, onafhankelijk van den wil des schrijvers, hebben het vervolgen dezer verhandeling in den vorigen jaargang belet. In de vier eerste nummers van dezen jaargang, zal deze verhandeling alsnu ten einde toe worden voortgezet.

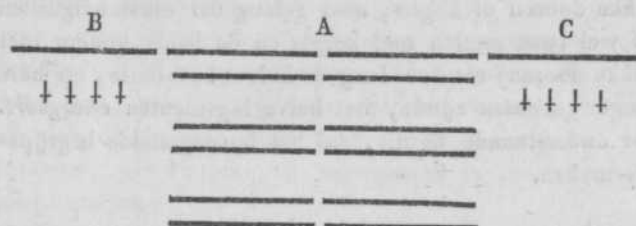
kavallerie reeds in zichzelf de eene of andere verrassing, of eene strategische afwending der aandacht des vijands, van een zeker gegeven punt ten doel heeft. Wanneer echter zulke manoeuvres met geluk zullen be kroond worden, dan moeten er vele gunstige omstandigheden medewerken. Voor alles moet in zulke gevallen den vijand verborgen worden, hetgeen hem zoude kunnen doen vermoeden, dat onze kavallerie door artillerie begeleid wordt.

Een troep kavallerie, welke een, door den vijand bezet, punt wil overweldigen, en die zich daartoe tot eenen aanval voorbereidt, door eene batterij te laten volgen, met het doel om de eerste plotseling te doen openen, de artillerie door te laten, en deze alsdan een moorddadig vuur te laten beginnen, klinkt theoretisch zeer schoon; doch het is te betwijfelen of eene zoodanige manoeuvre in de praktijk wel zoo glansrijk zal uitvallen. De kavallerie kan toch eene zoodanige manoeuvre niet op 100 passen afstand van den vijand bewerkstelligen, maar zal van denzelfden ten minste 400 à 500 passen moeten afblijven; wil zij de artillerie niet in gevaar brengen, van op het oogenblik, dat de kavallerie haar demaskeert, bij het in batterij komen, in de pan gehouwen te worden, vóór dat onze kavallerie zulks beletten kan. Door de beweging van het demaskeren, is dan de dekking troep, die bij de batterij gebleven is, gehinderd om aan deszelfs opgelegde verpligting te kunnen voldoen, en op groote afstanden mist eene zulke manoeuvre het voorname doel.

Moet nu evenwel de, door ons veronderstelde brigade, op haren marsch, een door den vijand bezet punt door eenen verrassenden aanval overmeesteren, en wil de aanvoerder zijne artillerie zoo lang mogelijk voor den vijand verborgen houden, dan komt het ons voor, dat de batterij, waarvan hier de sprake is, zich in twee halve batterijen moet verdeelen. Wij gevoelen zeer wel, dat men ons hier met eenig regt zoude kunnen tegenwerpen, dat het verdeelen der artillerie, daár waar men plotseling en met kracht eene spoedige beslissing wil bevechten, strijdig is met de taktiek van dat wapen; maar de beide gedeelten blijven, in het veronderstelde geval, op eenen zoodanigen afstand, dat zij elkander onderling, en zelfs met blikke doozen kunnen ondersteunen. Ten andere verdeelen zij, bij de onverwachte opening van het artillerievuur, de aandacht des vijands, en noodzaken hem, indien de ondernomen aanval mislukt, om zijne wederstands-middelen insgelijks te verdeelen, waarvan onze terug geslagene kavallerie wederom, op hare beurt, verdeelen kan behalen.

In de veronderstelling dat de brigade in haren offensieven marsch, zich met eskadrons of met halve regementen N°. 1.

ten in kolom heeft opgesteld, gereed om een door den vijand bezet punt te chargeren, dan zullen wij deze opstelling aldus regelen:

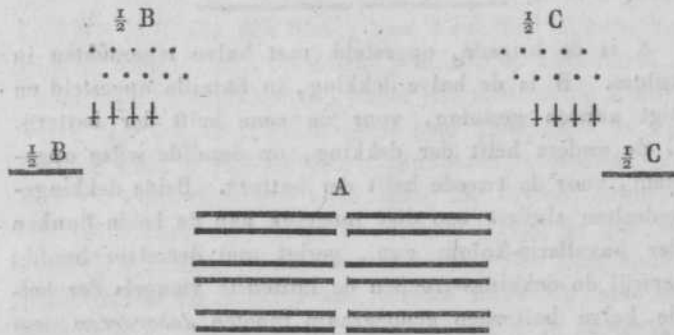
A is de brigade, opgesteld met halve regementen in kolom. B is de halve dekking, in bataille opgesteld en dicht aaneen gesloten, voor de eene helft der batterij. C de andere helft der dekking, op dezelfde wijze opgesteld, voor de tweede helft der batterij. Beide dekkingsgedeelten sluiten zoo dicht mogelijk aan de beide flanken der kavallerie-kolom aan, gerigt met derzelver hoofd; terwijl de dekkings-troepen de buitenste vleugels der beide halve batterijen genoegzaam moeten *deborderen*, om de stukken aan het gezicht des vijands te onttrekken.

Het spreekt van zelve, dat het terrein voor eene zoodanige manoeuvre geschikt moet zijn, dat men tijdig genoeg door den *voordraf* van het aanwezigen des vijands moet onderrigt wezen, opdat men buiten het gezicht van den vijand de hiervoor omschreven opstelling kan ordonneren, dat de vijand geene verhevene of verdiepte stelling bezet heeft, waardoor hij de opstelling van de brigade zoude kunnen overzien, en waardoor het verrassende van den aanval zoude verloren gaan.

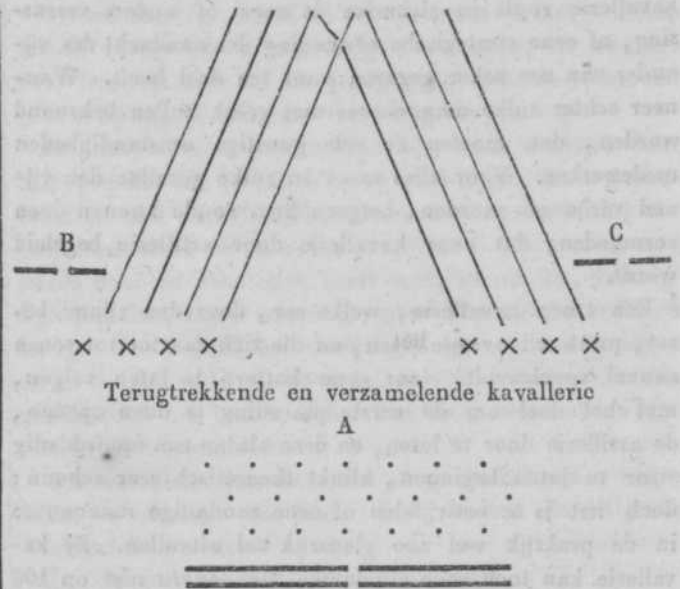
In deze veronderstelde opstelling dan, rukt de brigade voorwaarts tegen het bedoelde punt, dat men veronderstelt door infanterie bezet te zijn, en die op het voorliggend terrein eene lijn van tirailleurs, zoo voordeelig mogelijk, heeft uitgezet.

Op 600 à 500 passen neemt de geheele brigade den draf aan, doch de dekking B en C, onmiddellijk gevolgd door de beide halve batterijen, begeeft zich in gestrekte galop voorwaarts. Tusschen de 500 en 400 passen van den vijand, doet de helft van de dekkings-troep B en C, eenen stoutmoedigen aanval *en fourageur*, om het terrein, waar de artillerie zich op zal stellen, van vijandelijke tirailleurs te zuiveren, terwijl de beide andere helften, door met vieren regts en links te wenden, de halve batterijen demaskeren. Van de verwarring, waarin een verspreide vijand doorgaans door eenen stoutmoedigen aanval *en fourageur* gebragt wordt, maken de halve batterij-kommandanten gebruik, om nog een 50 à 100 passen in carriere af te leggen, met de hun overgeblevene dekkings-pelotons, op de opene vleugels, en zich dan in batterij te stellen. De *en fourageur* verspreide dekkings-

ruiters, rukken daarop naast de bij de halve batterijen eblevene dekkings-pelotons; beide de halve batterijen doen een paar zich afwisselende halve batterij-salvo's met blikke doozen of kogels, naar gelang der omstandigheden (of wel twee sectien met kogels en de beide andere met blikke doozen) tot zoo lang de kolom kavallerie, op hare hoogte gekomen zijnde, met halve regementen *chargeert*. Het onderstaande figuur, zal het bovengestelde begrijpelijk maken.

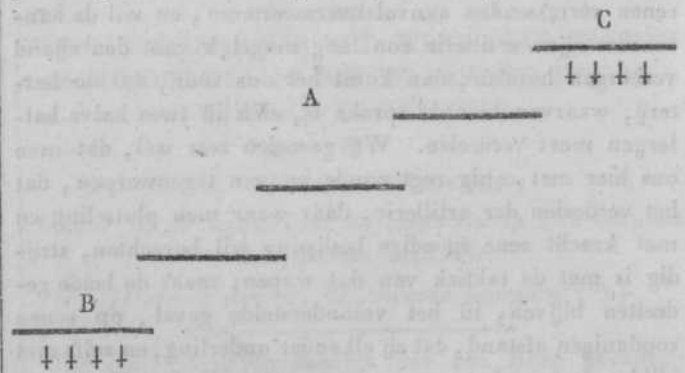

Op deze wijze blijft de artillerie lang genoeg door hare dekking gemaskeerd, terwijl de kavallerie in hare offensieve beweging niet gehinderd noch opgehouden wordt, en de dekking zelve, in alle voorkomende omstandigheden, aan de haar opgelegde verpligting kan voldoen. Nu is het voor 't minst niet praktisch onmogelijk, dat de artillerie op 2 à 300 passen van den vijand zich in batterij kan stellen, en nog twee salvo's kan doen, zonder de kavallerie op te houden. Ook alleen gedurende dien tijd zijn zij aan het klein geweervuur blootgesteld, welk nadeel, niet tegen het voordeel van eene verrassing, op eenen korten afstand ondernomen, en die daarom des te meer verwarring moet veroorzaken, kan opwegen. Zoo dra de kavallerie *chargeert*, kan de artillerie, om op alles voorbereid te zijn, vlug op 300 passen rugwaarts, onder het geleide harer dekking, eene stelling nemen. De dekkingsstroepen houden zich daarbij gesloten, en in de nabijheid der buitenste vleugels der halve batterijen op. Worden nu de achtereenvolgende aanvallen der halve regementen afgeslagen, dan kunnen de halve batterijen in hare nieuwe stellingen, de verzameling der geslagene kavallerie, door een kruisvuur beschermen. In dat geval rukken de dekkings-troepen, een vijftig passen regs en links van de vleugels, zoo als in het onderstaande figuur is aangeduid,

voorwaarts, om des noods *en* de artillerie *en* de verzamelende kavallerie, door eenen stouten aanval op den aandringenden vijand, tijd te geven, zich in orde terug te trekken, of het offensieve te hernemen.

Zoo echter de aanvoerder slechts een gedeelte zijner troepen tot den aanval wil bezigen, en dezelve meer manoeuvrerende wil doen uitvoeren, (indien namelijk het terrein en de stelling des vijands zulks toelaat) dan laat ook de aanval *in echelons*, waarbij een der vleugels vooreerst aan het gevecht onttrokken wordt, het maskeren der artillerie toe. Het onderstaande figuur zal eene verdere omschrijving onnoodig maken; dewijl daarin de plaatsing van de dekkings-troepen is aangewezen.

Het gedrag der dekking C en der daarbij behorende halve batterij, zal overeenkomstig zijn met het omschreven gedrag bij de vorige manoeuvre.

Als de aanvoerder van de sterkte des vijands nauwkeurige berigten heeft kunnen inwinnen, dan zou, vooral de eerste manoeuvre, voor het overweldigen van eene engte kunnen gebezigd worden, wanneer men dan slechts bedacht is, eene tamelijk talrijke reserve ter beschikking te houden.

Intusschen verklaart de heer DECKER, in zijne *Gefechtslehre der beide verbundenen waffen: kavallerie und reizende artillerie*, zich tegen het maskeren, en het aldus dekken der artillerie, doch doelt daarmede voornamelijk op de manoeuvre, waarbij de aanvallende kavallerie zich links en regts opent. Daarover sprekende, zegt hij:

« Wanneer wij ons, in het algemeen, tegen deze door onkundigen zoo dikwerf hoog geprezene manoeuvre verklaren moeten, dewijl dezelve niet dan zeer zelden de proef in de praktijk kan doorstaan, dan moeten wij toch doen opmerken, dat het maskeren der artillerie, in vroegere tijdperken, veel eerder doenlijk was, en het doel zeldzamer miste dan thans. Zoo was, bij voorbeeld, in den dertigjarigen oorlog, de verbinding dezer beide wapenen, eene geheel ongehoorde zaak, en daarin ligt de grond, dat GUSTAAF ADOLPH, nu en dan, en vooral bij Breitenfelde, daarvan veel voordeel konde trekken, omdat de vijand dit niet voorzien had. Thans echter nu de kavallerie bijna altijd door de rijdende artillerie vergezeld wordt, vereischt het reeds een zeer gunstig terrein, bijzonder veel *tact* aan onze zijde, en daarbij eenen zeer ongeoeffenden vijand, om van eene zoodanige manoeuvre al dat nut te trekken, wat de theorie er van belooft.»

« Des te meer spraak moet er heden ten dage zijn, van het *indirecte* maskeren der artillerie. Hieronder wordt namelijk verstaan, dat wanneer eene of meerdere sectiën, het eenigen tijd dapper uitgehouden hebben, en alsdan voor hare zekerheid *opleggen*, de op zijde staande dekking zich plotseling uiteengespreid voorwaarts begeeft, en met wild geschreeuw blind weg op den aandringenden vijand instort, hem eenige oogenblikken tot staan brengt, en dan haar heil in eene vereenigde vlugt zoekt. Dit is de weg, om voor het geschut den tijd te bevechten om te kunnen opleggen en weg rijden, zonder zich aan een aanmerkelijk verlies bloot te stellen. En gesteld nu al dat er eenige slecht beredene, of wat erger is, eenige gebrekkig rijdende ruiters worden afgesneden, dan is echter het hoofddoel, de redding der stukken, bereikt. Heeft de dekking zich slechts een paar malen zoo moedvol, ja zoo doldriftig voor de redding van de haar toevertrouwde artillerie gewaagd, dan zal deze laatste, met de grootst mogelijke kalmte, het laatste oogenblik tot redding afwachten, en dan zouden wij welligt nog beleven, wat tot nu toe slechts theoretisch bekend is, namelijk welke uitwerking de blikke doozen op 80 à 100 passen hebben.»

« De krijgsgeschiedenis levert ons voorbeelden, dat enkele artillerie-afdeelingen, met hare eigene bedieningsmanschappen, met den sabel in de vuist, zich den vijand van het lijf gehouden hebben, tot dat de stukken in zekerheid waren; en hoeveel gemakkelijker zal het dan niet

den kavallerist vallen, die voor zulke gevechten veel geoefender is.»

Deze beide laatste opmerkingen van den zaakkundigen schrijver, willen wij niet met stilzwijgen laten voorbij gaan, maar werkelijk beantwoorden door een paar voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis aan te halen, die zullen doen zien, wat de rijdende artillerie vermag, wanneer zij zich op de haar toegevoegde dekkings-troep kan vertrouwen, of wanneer zij vertrouwen in zichzelf heeft leeren stellen.

Wij ontleenen de volgende voorbeelden uit de *Mémoires militaires du Baron SERUZIER, Colonel d'artillerie légèrè, commandant de la légion d'honneur, chevalier de l'ordre de Saint Louis et chevalier de l'ordre de la couronne de fer*. Wij laten den schrijver daarbij zelve spreken.

« De eerste veldslag, waarin ik geloof iets buitengewoons verrigt te hebben, had plaats den 5den Germinal van het jaar V. Ik stond onder de bevelen van den generaal HOCHÉ, die op dat oogenblik zijne maatregelen getroffen had, om den Rijn, bij Neuwied, over te gaan.»

« Ik bevond mij op het eiland in dien stroom, tusschen Neuwied en Wittertour, en om den overgang te bewerkstelligen, moesten de redoutes, welke de Oostenrijkers tegenover onze brug hadden opgeworpen, met geweld genomen worden. Ik werd aan het hoofd van de kolom van aanval gesteld, met order, om zoo dicht mogelijk op den vijand aan te dringen.»

« Ik zette mij, met mijne batterij, gedekt door onze karabiniers en het 4de regiment huzaren, in beweging. Naauwelijks had ik de helft van de lengte der brug afgelegd, of ik bemerkte dat de grootte der versterkingswerken, die ik voor mij had, en die door breede grachten beschermd waren, het onmogelijk maakte om dezelve met geweld te vermeesteren, en dat ik, door het blindelings volgen der aan mij gegevene voorschriften, mijne batterij, zonder hoop op goed gevolg, in de waagschaal zoude stellen.»

« Dit bedroevend voorschrift trof mij des te meer, daar aan terugkeeren niet meer te denken was; dewijl reeds onderscheidene bataillons infanterie, in geslotene kolom, mij op den voet volgde.»

« In dezen gevaarlijken toestand, nam ik een gewaagd besluit, waarvan de uitvoering mij niet onmogelijk toescheen. Naauwelijks op den oever aangekomen, liet ik mijne stukken, in plaats van in bataille op te marcheren, in gestrekte galop tot sectiën vormen, en in dienzelfden gang trok ik tusschen de redoutes door. Met snelheid mijnen marsch vervolgende, plaatste ik mijne stukken achterwaarts in batterij, en liet het vuur rigten op de opene kelen der veldwerken. De Oostenrijkers te midden hunner veldwerken, door een moorddadig vuur

bestookt, zagen nog daarenboven hunne kruidmagazijnen door mijne granaten in de lucht springen. Van de daar-door veroorzaakte wanorde gebruik makende, laat ik mijne dekking chargeren, en dring gelijktijdig met mijne stukken in de veldwerken der Oostenrijkers.»

« In den tusschentijd, dat wij deze geduchte stelling vermeersterden, had ons leger den tijd deszelfs overgang te bewerkstelligen, zonder door de verbaasde Oostenrijkers daarin gehinderd te worden.»

« De stoutheid van het ontwerp, de tegenwoordigheid van geest mijner soldaten, bij de uitvoering van deze geheel onverwachte manoeuvre, die ik op eigen gezag had bevolen, waren de oorzaken van het welgelukken der onderneming. Zoodra wij ons slechts eenigzins konden herkennen, zette ik, door mijne brave dekking ondersteund, den vijand na, al vechtende, tot op vijf uren afstand van Neuwied.»

Een tweede voorbeeld, hetwelk SEAVZIER aanhaalt, sluit volkomen op de laatst aangehaalde aanmerking van den heer C. DECKER; wij laten hetzelfde hier volgen:

« De vijand had na den slag van Eilau, regts en links van Heilsberg, eenige zeer sterke redouten opgeworpen. Door het slechts tijdelijk versterken dezer stad, hadden de Russen het voornemen doen kennen, om ons aldaar op te houden, ten einde Koningsberg te dekken. Ons 4de legerkorps begon de defensive stelling des vijands krachtdadig aan te vallen, doch werd ook niet minder krachtdadig ontvangen. Na een hevig gevecht, dat eenige uren werd vol gehouden, trok de vijand in deszelfs laatste liniën en in de stad terug.»

« Toen kreeg de maarschalk SOULT order, om de bedoelde redoutes, met geweld, den vijand te ontnemen. Ik voor mij, omging de grootste aan onze linkerzijde gelegene redoute, met de onder mijne bevelen staande batterijen (rijdende- en veld-artillerie). Door een wel onderhouden blikken-doos- en grenaat-vuur, schoot ik de vijandelijke kanonniërs van hunne stukken, en rigtte vervolgens mijn vuur op de Vriesche ruiters, welke den ingang der redoute versperden. Deze waren weldra weggeschoten; ik liet nu den aanval blazen, en rukte voortwaarts.»

« Vijf minuten daarna bevonden wij ons met de divisie *Saint Hilaire*, met haren braven generaal aan het hoofd, meester van dit werk. Zonder ons op te houden stortten wij op de tweede en derde redoute, die beiden, niettegenstaande de groote verliezen, die wij geleden hadden, werden weg genomen.»

« Nu hadden wij veel van de batterijen der stadszijde te lijden, zoodat wij genoodzaakt werden eene frontverandering te maken, om dat vuur te beantwoorden.»

« Intusschen dat wij ons in die haghelijke stelling

zoo goed mogelijk staande hielden, en het 4de legerkorps deszelfs beweging, onder het vuur der stad, volbragt, deden de garde en de kurassiers eenen aanval, doch zonder uitkomst. NAPOLEON had, naar alle waarschijnlijkheid, het voornemen gevormd, om de voornaamste strijdkrachten der Russen op onze divisie te lokken, om met meer zekerheid op een ander punt te kunnen werken.... want weldra bevonden wij ons geheel bloot.»

« Onze kurassiers die eenen hernieuwden aanval hadden gedaan, werden nogmaals door de kavallerie van de Russische en Pruissische garde teruggedreven, terwijl hunne garde infanterie de redoutes hernam, die ons zoo veel menschen gekost hadden. Ik bevond mij daardoor met mijne artillerie niet alleen aan alle kanten ingesloten, maar daarenboven te midden van de nieuwe stelling der verbondene legers.»

« Ik troostte mij echter met het denkbeeld, dat wellicht ons verlies, de overwinning aan ons leger zoude aanbrengen, doch besloot niettemin ons leven duur te verkoopen, zonder nog geheel en al te wanhopen aan eene onverwachte redding. Om buiten de linie der redoutes te geraken, beval ik eene terugtrekkende beweging; doch op het oogenblik dat ik wederom *halt* en *in batterij* beval, stortte de vijandelijke kavallerie, die onze kurassiers overhoop geworpen hadden, van achteren op mijne stukken, roepende: *geallieerden! geallieerden! laat niet vuren*. Hetzij nu dat de Pruisen ons om den tuin wilden leiden, hetzij dat zij ons werkelijk voor de hunnen aanzagen ('t welk niet onwaarschijnlijk is, omdat wij ons te midden van hun leger bevonden) zoo was het voor ons eene zekerheid dat wij ze op het lijf hadden. Ziende dat wij geen tijd hadden om nogmaals vuur te geven, gaf ik order aan mijne kanonniërs te voet, om onder de stukken en onder de kaissons te kruipen, en van daar van hunne geweren gebruik te maken. Mijne rijdende artilleristen vereenigde ik zoo gezwind mogelijk in massa, slechts eenige kanonniërs bij de stukken latende, en met deze stortte ik op den vijand in. De Russen en Pruisen, in wanorde tusschen het grootste gedeelte mijner stukken, van alle kanten beschoten, en eindelijk nog *gemitailleerd*, door eenige mijner stukken, welke ik door mijnen aanval bevrijd had, trokken verward terug. Dadelijk vormde ik mijne batterijen in een groot vierkant, en trok in orde, onder bescherming van mijn gevormd eskadron rijdende artilleristen, en bragt alzoo mijne artillerie, al vechtende, in veiligheid.»

In de meer algemeene krijgsgeschiedenis, kan men menigvuldige voorbeelden vinden, wat een dekkings-troep vermag, wanneer deze weet wat er eigenlijk te doen, en wat er in verschillende omstandigheden na te laten is. Zulke voorbeelden doen niet minder duidelijk zien, hoe

dikwerf de grootste stoutmoedigheid van hare zijde, zonder wezenlijke vrucht voor de artillerie blijft, wanneer de aanvoerder al het gewigt zijner verpligting niet kent. Zoo vinden wij onder anderen in de beschrijving van den slag van Eckmuhl, dat de Oostenrijkers eene hoogte, in de nabijheid van Eckmuhl, met 16 stukken geschut bezet hadden, die aan het Fransche leger veel schade toebrachten, en die men te vergeefs had gezocht tot zwijgen te brengen. NAPOLEON dit ziende, gelastte daarop aan den generaal SEIDEWITZ, om zich van die batterij meester te maken. Ten gevolge dezer order, stortte SEIDEWITZ, aan het hoofd van het 2de regiment dragonders en het 4de regiment ligte ruitery, niettegenstaande het verschrikkelijke vuur, tegen de hoogten op, en had het geluk reeds dadelijk vijf stukken te veroveren, toen eerst de aan deze batterij gegevene dekking, zijnde een regiment Oostenrijksche kavallerie, van den generaal STUTTERHEIM, in beweging kwam, en door eene gelukkig uitgevoerde charge, SEIDEWITZ tot op de Fransche infanterie terug drong. Doch STUTTERHEIM vergat nu dat hij deze artillerie moest *blijven* dekken, daar hij met de *geheele* dekking den vijand vervolgd. En wat was daarvan het gevolg? Dat STUTTERHEIM het nu met de Fransche infanterie te doen kreeg, en door SEIDEWITZ, die door de Wurtembergsche kavallerie brigade en door een Fransch kurassier regiment versterkt, in de flank genomen, op de stukken terug geworpen en deze nogmaals genomen werden. Had hij een gedeelte zijner dekking bij de stukken gelaten, en met het overige gedeelte den vijand slechts een klein eind wegs achtervolgd, om de bedoelde batterij gelegenheid te geven hare wraak te nemen in de verwarde gelederen des vijands, dan was hij in staat gebleven, de hernieuwde aanvallen des vijands op de artillerie, met *medewerking* dezer laatste, af te slaan. Door eenen gelijksoortigen misslag, verloor de Fransche generaal RICHEPANSE, in den slag bij Hohenlinden, (onder MOREAU) twee kanons en een houwitsers, van de zes stukken, die hij bij zijne brigade had; waarbij een regiment kavallerie tot dekking gevoegd was, doch dat insgelijks in een beslissend oogenblik vergat, welke verpligting het eigenlijk had te vervullen. In den slag bij Brienne, verloren de Franschen eene batterij van 16 stukken, omdat de aanvoerder der troepen, welke tot dekking dezer artillerie was opgesteld, niet wist wat hij te doen had, toen de Beijersche en Oostenrijksche kavallerie eenen zwerm-aanval op de stukken maakte. Keeren wij, na deze uitweiding, tot ons eigenlijk onderwerp terug.

Om in meerdere bijzonderheden te treden, omtrent het gedrag der kavallerie-dekking bij den *marsch* en *opmarsch*, moeten wij ons meer en meer in het gebied der kavallerie-taktiek wagen, en welligt mogten onze krach-

ten op dat terrein te kort schieten. Het is daarom dat wij, deze § eindigende, ons willen beschermen door het schild eener bevoegde autoriteit, met de overneming van hetgeen die zegt over het wederkeerig gedrag der beide verbondene wapenen, artillerie en kavallerie, bij eenige bijzondere voorvallen in den oorlog. En ofschoon deze hiervolgende zinsneden, uit het meerinalen aangehaalde werk van C. von DECKER, *die Gefechts-lehre der beide verbundenen waffen*, eenige, welligt niet hoog noodige, uitbreiding aan ons onderwerp geeft, zoo gelooven wij echter velen onzer lezers, die dit werk niet bezitten, geene ondienst met derzelve overname te doen.

« In vorige §§ hebben wij, over de kavallerie in het algemeen sprekende, de gevallen opgesomd, waarin zij, door rijdende artillerie begeleid, in de noodzakelijkheid kan komen, om geheime marschen, namelijk zulke die voor den vijand dienen verborgen te blijven, te moeten doen. Ondernemingen in den rug des vijands, verstoren zijner magazijnen, wegneming van transporten, enz., behooren tot deze gevallen. Om daarin met nadruk te werk te kunnen gaan, of wanneer men van de zijde des vijands, eenen wederstand verwacht, die alleen door geweld te overwinnen zal zijn, zoo wordt aan de kavallerie, bij zulke ondernemingen, een geëvenredigd aantal stukken rijdende artillerie medegegeven.»

« De voor dit soort van ondernemingen bestemde troepen van beide wapenen, worden met zorgvuldigheid gekozen. Alle slecht beredene manschappen laat men terug; terwijl voor de leiding van het geheel, een bevelhebber wordt benoemd, welke daarvoor het meest geschikt geacht wordt.»

« De rijdende artillerie kiest de best bespannen stukken, en neemt daarenboven een zeker aantal losse, doch opgetuigde bespanningen mede, om de vermoeide paarden te kunnen verwisselen, als ook om de buit gemaakte voertuigen of stukken geschut te kunnen mede voeren. Overigens vermijdt zij het mede nemen van overtollige voertuigen en gepak. Voor dat men op marsch gaat, wordt er voor den goeden toestand van het beslag gezorgd.»

« Voor de keuze der wegen, derzelve verkenning en voor goede gidien zorgt de kavallerie, die daarbij voornamelijk moet letten dat er geene wegen worden ingeslagen, waarop men met de voertuigen niet zoude kunnen uit den weg komen.»

De artillerie, door hare dekking begeleid, houdt steeds de eene zijde van den weg, om des noods te kunnen omkeeren. Zij laat zich op geen doorsneden of sterk begroeid terrein voeren, voor dat deze door de kavallerie en door eene afdeeling van hare dekking doorzocht zijn. Is het terrein zeer hard, en gaat de marsch den vijand

digst voorbij, dan worden, in bijzondere gevallen, de raders met stroo omwikkeld, terwijl het geklepper van gereedschappen, remkettingen, enz., vermeden wordt. De stukken rijden digt op elkander; wanneer er echter een voertuig is achter gebleven, dan mag dit niet in draf oprukken, dewijl het draven te veel gedruisch maakt. Dit wordt ook door de dekking in acht genomen.»

« Overigens moet overal de grootste stilte heerschen, en, zoo als van zelve spreekt, worden vaurslaan, rooken en praten wordt ten strengste verboden.»

« De kommandant der artillerie geeft het bevel over den marsch, aan zijnen oudsten officier over, terwijl hij, voor zijnen persoon, zich bij den bevelhebber der onderneming ophoudt. De kommandant der dekkings-troep vergezelt hem. Beide deze officieren, laten al hunne opmerkzaamheid gaan over den weg, dien zij volgen, en over het omliggend terrein. Zij onderzoeken alle de plaatsen, waar de artillerie in batterij zoude kunnen komen; zij zoeken naar zij-, en in het algemeen naar de te samenhang der wegen en van het terrein, opdat beide, elk voor zoo veel hun zulks aangaat, ieder oogenblik tot handelen gereed zijn, en weten welke partij zij moeten nemen, wanneer men onverwachts op den vijand stoot.»

« De dekking blijft geheel in de nabijheid der stukken, en laat zich door geene omstandigheden, hoegenaamd, daarvan verwijderen. Zij moet het besluit genomen hebben, zich eerder te laten neder sabelen, dan schandelijk het aan haren moed toevertrouwde geschut te verlaten.»

« Zal er op weg gevoederd worden, dan moet zulks in eene gedekte stelling geschieden, daarbij vooral zorg dragende, dat men den rug vrij heeft. Zoo zal men b. v. nimmer tot het voederen bestemde halte houden, met eene engte in den rug. Zulks kan geschieden met eene naar den vijand toeloopende engte in het front. Het geschut zal, in zulke gevallen, aangespannen blijven, doch de stukken worden in batterij gesteld en op de engte gericht. Nu dient men alle voorzorgen te nemen, om door den vijand niet ontdekt of overvallen te worden. Bij het inkomen van berigten omtrent de nadering des vijands, wordt in de grootste stilte opgestegen, om, vóór dat men door den vijand ontdekt is, den terugmarsch te kunnen aannemen, daar toch deze nadering, het doel der onderneming zal doen verijdelen. Mogt het echter gebeuren, dat men reeds door den vijand ontdekt was, vóór dat men den terugmarsch heeft kunnen beginnen, dan zal de bevelvoerder der onderneming bedacht moeten zijn, om van deze omstandigheid nog de meest mogelijke voordeelen te trekken. Een stoutmoedige aanval, met beleid uitgevoerd, kan ons nog tot het doel der onderneming brengen, hoewel derzelve aard dan ook veranderd is, vooral wanneer men niet verre van dat doel verwijderd

was. De artillerie zal eenen zoodanigen aanval moeten voorbereiden, waarbij derzelve dekking alleen eene verdedigende rol moet spelen, en zich nimmer door het aantlokkende van eenen welgeslaagden aanval moet laten wegslepen, om ook van hare zijde den vijand, met de sabel in de ribben, te achtervolgen. Men laat integendeel de beste schutters afzitten, ten einde van de terreinvoordeelen gebruik te maken, en als infanterie-tirailleurs te ageren.»

« Heeft de onderneming de opligting van een transport, van een magazijn of depot ten doel gehad, en wordt dezelve gelukkig ten uitvoer gebracht, dan wordt het voorgestelde zoo snel mogelijk verrigt, om dadelijk den terugmarsch te kunnen aannemen.»

« Heeft men daarentegen alleen het voornemen gehad om den vijand op het een of ander belangrijk punt voor te komen, dan zullen alle vroeger omschrevene voorzorgen genomen, en de marsch met snelheid worden afgelegd; waarbij men de diepe kolom-opstelling vermijdt, om de regelmatigheid der gangen te bevorderen.»

Wat er overigens in deze §§ van het gedrag der artillerie en dat der dekking gezegd wordt, hebben wij reeds vroeger in ons vertoog aangeduid.

(Het vervolg hierna.)

GESCHIEDKUNDIGE HERINNERINGEN.

Onder bovenstaanden titel openen wij in dezen jaargang eene nieuwe rubriek, bijzonder geschikt tot opneming van kleine schetsen van bijzondere wapenfeiten, of zoodanige militaire tafereelen, die ons tot leering kunnen verstreken of tot hoogschatting van den eervollen krijgsstand opwekken. Het is nu ons voornemen niet, om met deze nieuwe rubriek alleenlijk eene doorgaande afwisseling van stijl en stoffe aan onze veelsoortige lezers te leveren; wij beoogen daarmede voornamelijk eenen nieuwen weg te openen, voor de medewerking onzer krijgskameraden, tot bereiking van het voornamen doel bij onzen arbeid. Ook tot verbreiding van onzen nationalen wapenroem, en in het algemeen tot opwekking en navolging van die deugden, welke den krijgsman op zijne loopbaan moeten versieren, zal de plaats dienen, die wij thans daarvoor inruimen.

Een aantal officieren van ons leger heeft, onder onze of onder vreemde vaandels, hier en elders eenen schat van ondervinding opgezameld; doch niet allen waren in de gelegenheid, om die verkregene ervaring aan anderen mede te deelen. Velen waren ooggetuigen van krijgskundige voorvallen en bijzonderheden, die de krijgsgeschiedenis onvermeld gelaten heeft, of die door dezelve gebrekkig voorgesteld zijn; doch niet allen kunnen of willen als ge-

schiedschrijvers optreden, en voorzeker toch zijn er onder dat aantal velen, die daartoe merkwaardige bijdragen zouden kunnen en willen leveren, wanneer er aanleiding en gelegenheid toe gegeven werd. Hiermede gelooven wij onze voornemens genoegzaam te hebben kenbaar gemaakt, en aangenaam zal het ons zijn, de sprekendste bewijzen te mogen ontvangen, dat men ons begrepen hebbe. Eenige weinige bijdragen, bijzonder geschikt om in de voorgestelde rubriek te worden opgenomen, zijn onder onze berusting; de beide hier volgende schetsen, zullen onze lezers bekend maken met derzelve aard en strekking: *sapienti sat!*

I.

HET DOORWADEN DER SCHELDE IN DEN JARE 1809.

Naauwelijks was het Bataafsche gemeenebest, onder den schoonklinkenden titel van koninkrijk Holland, door den Franschen keizer tot eene onafhankelijke monarchie verheven, toen reeds verschillende malen inbreuk gemaakt werd op deszelfs onafhankelijke regten. De aangenomene staatkunde van den koning van Holland, stemde niet overeen met die van den veroveringzuchtigen *Napoleon*. Onder allerlei voorwendsels, werden er verschillende gedeelten van het Hollandsche grondgebied in het Fransche keizerrijk ingelijfd, welke handelwijze het vermoeden regtvaardigde, dat de Fransche keizer slechts naar de eene of andere gepaste aanleiding zocht, om het geheele *éphémère* koninkrijk voor altijd bij zijne overige veroveringen te voegen. Daár waar de Fransche soldaat voet op den Hollandschen bodem had gezet, onder voorwendsel dat er Hollandsche krijgsmagt ontbrak, om denzelven tegen eenen vermeenden of werkelijk bestaanden vijand te verdedigen, was ook die plek voor Holland verloren. Frankrijk was onze zoogenaamde bondgenoot en beschermer. Zich vijandig te vertellen tegen de steeds immer voorwaarts dringende Franschen, was alzoo niet alleen onvoorzigtig, maar streed ook tegen de gegevene voorschriften. List en schranderheid moesten er dus te baat genomen worden, hetzij om de vlugbeenige Franschen te voorkomen, of wel om ze op eene beleefde wijze tot de overtuiging te brengen, dat zij zich — uit gewoonte van zich overal meester en te huis te gevoelen — met het grondgebied vergist hadden. Dit werd echter moeilijker, zoodra men gelijktijdig en met de Franschen verenigd, eenen buitenlandschen vijand van Hollandschen bodem moest weren. De volgende *episode* uit de geschiedenis der landing van de Engelschen in Zeeland, in het jaar 1809, doet zien, met hoeveel moeilijkheden onze officieren des tijds te kampen hadden, om aan het doordringen van den vijand, en aan de aanmatigen van onze bondgenooten, paal en perk te stellen. Dezelve is uit echte

bronnen te zamen gesteld, en levert eene niet onbelangrijke geschiedkundige *anecdote* op.

Daags nadat de voorposten van het 3de regiment jagers, langs den Scheldedijk, voor Ossendrecht, waren geplaatst, ontving de generaal-majoor (thans luitenant-generaal) *Cort Heyligers* berigt, dat een visscher des nachts, bij laag water (ebbe), de Zuid-Bevelandsche-Schelde doorwaad had.

De Engelsche vloot begon intusschen de Schelde voor Bath af te zakken, zoodat de genoemde generaal Zuid-Beveland voor verloren achtte, bijaldien de Franschen, welke vloot voor Santvliet geankerd lag, aldaar het eerste voet aan land zetteden, onder voorwendsel, van het tegen verdere aanvallen der Engelschen te verdedigen.

Alzoo in bezorgdheid voor het behoud van Zuid-Beveland, kwam het bovengemelde voorval met den visscher den generaal voor den geest, dat hem dan ook deed besluiten, dadelijk alles te wagen, om bovenal de Franschen voor te komen, en te beletten, dat zij dit eiland als een ingenomen land, en alzoo als Fransch eigendom, konden verklaren.

Een kort maar stoutmoedig besluit was in dit geval noodig; want reeds waren de Franschen in aantogt. Hetzelve was ook weldra genomen. Tot de uitvoering daarvan, nam de generaal *Cort Heyligers* de karabinierskompagnie van den kapitein (thans generaal-majoor) *Schuurman*, behoorende tot zijn vorig 3de regiment jagers, welke den generaal met geestdrift Scheldewaarts volgde. Dit had plaats in het gezigt van het geheele leger, dat, onder het bevel van den generaal *Dumonceau*, op dit oogenblik langs den dijk onder de wapenen stond.

Na eenen geruimen tijd door het water gemarcheerd te hebben, stuitte men eindelijk tegen het vaarwater of Kreekegat. Te vergeefs dwaalde men links en rechts langs deze diepte, zonder eene doorwaadbare plaats te kunnen vinden. Telkens verloor men grond, en daar men niet bekend was met het tijdstip van het opkomen en de werking van den vloed, zoo werd de toestand der troepen met elk oogenblik gevaarlijker. De dag liep intusschen ten einde; terwijl er eene geduchte donderbui, door hevigen wind voorafgegaan, kwam opzetten. Tot overmaat van ramp, vermeende men reeds de uitwerking van den vloed te bespeuren, zoo zelfs dat het twijfelachtig werd, of men dadelijk terugkeerende, niet door den vloed overvallen en verzwolgen zoude worden.

In dit gevaarvolle oogenblik, besloot meergenoemde generaal nog eene laatste poging aan te wenden, en plaatste de troepen op één gelid, als eene linie tirailleurs uitgespreid, met bevel, dat ieder man voor zichzelf eene doorwaadbare plaats zoude zoeken. In den aanvang scheen het of ook deze poging vruchteloos zoude aangewend

wezen, toen men plotseling den opbeurenden kreet: hier! hier! hoorde opgaan, en men den luitenant *de Wolf van Westerhoff*, door het midden van het water, dat hem tot aan den hals kwam, de armen opwaarts houdende, langzaam den overkant zag naderen. Nu rigte men zich allen naar dit punt, wordende de kleinste manschappen, even als de generaal zelf, aan den rok kraag vast gehouden en door de diepte geholpen.

Naauwelijks was men echter deze moeilijkheid te boven, of nieuwe zwarigheden deden zich op. De troep had zich intusschen eenigzins verzameld, en nu barstte het hangende onweder los. Ontzettende bliksemstralen doorkliefdeden de lucht, en verschrikkelijke donderslagen vielen er ratelende op elkander, terwijl de zware regen het gezicht op het eiland Zuid-Beveland geheel en al benevelde. Reeds overal waren de slikken, door den ingevallen vloed, met water overdekt, men moest alzoo naar de vorige rigting gissen, doch in plaats van die naar het eiland ingeslagen te hebben, marcheerde men nu langs die van het groote vaarwater links van de punt voor Bath. Gelukkig stuitte men op de beide kreeken, die, vol slik en modder, alleen een weinig meer bovenwaarts konden doorwaad worden. Nu naderde men het land, en nog bij tijds kreeg men den dijk in het gezicht. Dit was de redding van het detachement; dewijl de vloed van oogenblik tot oogenblik sterker opzettende, weldra de vermoeide manschappen mede gevoerd zoude hebben. Druipend nat en onkenbaar door slik en modder, zette men voet aan land. Zonder zich echter op te houden, verzamelde de generaal het detachement, en liet het fort zoo gedekt en stil mogelijk naderen, tot dat men bij de poort komende, en dezelve binnen stormende, Bath reeds verlaten vond.

Kort na het bezetten van Bath, kwam eene gewapende Fransche sloep het fort verkennen, en met den herhaalden uitroep: *C'est impossible!* kwam derzelve kommandant eindelijk tot de overtuiging, dat het fort reeds door de Hollandsche troepen bezet was. Niet zonder blijken van groote teleurstelling en spijt, keerden de Franschen met dit berigt naar de Fransche vloot terug.

Den volgenden morgen vertrok de meergenoemde generaal naar Goes, alwaar de troepen van zijne brigade, op den middag, van Bergen-op-Zoom zouden aankomen. De kapitein *Schuurman* had bevel ontvangen, om met de karabiniers-kompagnie te volgen, zoodra dezelve te Bath zoude zijn afgelost.

Den volgenden dag vertrok de generaal uit Goes, met de kompagnie voltigeurs van den kapitein *Bemond*, mede behoorende tot het 3de regiment jagers, om het Sloe te verkennen. Te Heeren Arendskerke aangekomen zijnde, ontving hij het berigt, dat de vijand des avonds te

voren Ellewoudsdijk nog bezet had, en besloot toen, hem aldaar te overvallen. In den kortst mogelijken tijd werden er eenige boerenwagens geprest, om den marsch met spoed voort te zetten. Tegen 10 à 11 uren des morgens, bevond de generaal zich met 60 voltigeurs in de nabijheid van Ellewoudsdijk. Een groot aantal transporten oorlogschepen lagen voor dat dorp ten anker, terwijl tevens het vroeger ontvangen berigt van het aanwezen des vijands daar ter plaatse, bevestigd werd. Door eene oplettende bespieding, overtuigde men zich, dat de vijand de nadering van het detachement niet had opgemerkt; dewijl men geene de minste buitengewone beweging of onrust, noch op de schepen, noch onder den vijand aan land, om en in de nabijheid der boerenwoningen konde bespeuren.

Hoe gering nu ook de magt was, waarover beschikt konde worden, zoo bestond er echter kans om, door eenen plotselijken stoutmoedigen aanval, schrik en verwarring te verspreiden, en het dorp, in het gezicht van de Engelsche vloot, van vijanden te zuiveren. De voltigeurs waren brave soldaten, brandende van verlangen om zich, even als de karabiniers van het regiment, te onderscheiden; dit deed den generaal besluiten, om het dorp onmiddellijk te doen aanvallen.

De boeren-wagens bleven onder en aan den binnenkant van den dijk verborgen. Twee halve-maan-blazers, ieder met drie jagers, werden op twee verschillende punten achter den dijk geplaatst; de eerste met last, om gedurende den aanval den gezwinden marsch te blazen, de jagers met de order, om zich op verschillende plaatsen op den dijk aan den vijand te vertoonen, ten einde den schijn te geven van een aantal in aanmarsch zijnde troepen; voorts om oplettend de omstreken in den rug van het detachement gade te slaan.

Het detachement zelve werd in drie gedeelten verdeeld: 16 jagers werden voor de reserve bestemd, de beide andere afdeelingen moesten regts en links *en* tirailleurs oprukken, met bevel om, zoodra zij ontdekt werden, alsdan onbeschoemd op den vijand in te loopen, aan alle zijden door te dringen, in geene woningen in te gaan, de krijgsgevangenen aan de reserve over te geven en, oplettend op de signalen, daaraan dadelijk te gehoorzamen. Deze bevelen werden met naauwgezetheid opgevolgd.

Zoo gedekt mogelijk liet de generaal, die met de reserve in het midden marcheerde, het dorp naderen; en, zoodra men aan den ingang gekomen was, stormden de beide eerste afdeelingen het dorp binnen. Een van de Engelsche fregatten, die het eerste de jagers ontdekte, opende dadelijk een vrij sterk kanonvuur, waarop al, wat van den vijand aan land was, zeewaarts vlugtte, om zich op de schepen te redden. Ook de dorpbewoners,

ontsteld door deze onverwachte verschijning, en door het gebulder van het geschut, verlieten in menigte het dorp, om het gevaar te ontwijken. Verscheidene oorlogschepen begonnen nu op hunne ankers te wenden, om gebruik van hunne batterijen te kunnen maken, en die op de opene streken en op de reserve, die thans in het gezigt der schepen was opgerukt, te rigten. De jagers hadden zich echter daardoor niet laten ophouden. Een gedeelte rukte zelfs, onder aanvoering van den braven luitenant *Lintelo*, tot aan den zeedijk, op een gewerschots afstand van de schepen. Bij den eersten aanval had men zes gevangenen gemaakt, waaronder twee gekwetsten; terwijl de kapitein *Bemond* 24 Engelschen van het strand had afgesneden. Deze zochten zich echter met de vlugt, dwars door de polders, in de rigting van Borselen, te redden, hetgeen hen ook gelukte; dewijl aldaar eenige sloepen lagen, die hen opnamen, vóódat de kapitein *Bemond* met zijne jagers hen konde bereiken.

De generaal, voldaan over den uitslag van deze kleine onderneming, beval nu den terugtogt, zonder verdere hindernissen en zonder éenen enkelen gekwetsten te hebben, om nog in dienzelfden middag het Sloe te verkennen en te bezetten; in afwachting dat andere troepen kwamen oprukken, om tegen Walcheren post te vatten.

X.

II.

DE OVERROMPELING VAN FREYBURG DOOR DE OOSTENRIJKERS,
IN 1813.

Van alle deelen der krijgsvoering, is er wel geen, waartoe de Franschen minder aanleg hebben betoond, dan tot de voorpost-dienst, en den zoogenaamden kleinen oorlog. Alhoewel sommige aanvoerders, nu en dan zich hierin niet onbekwaam betoonden, en enkele schitterende wapenfeiten verrigten, waren deze steeds veel zeldzamer, in vergelijking met die, welke bij andere legers, en in de laatste veldtogten, door bevelhebbers der troepen hunner tegenpartij, werden uitgevoerd. Onderscheidene oorzaken werkten mede, om hen hierin, tegen deze, te doen achterstaan. Het nationaal karakter van losheid, te groot zelfvertrouwen, verachting hunner tegenpartij, warsheid van die methodische nauwkeurigheid, waarop de hoogst mogelijke orde berust, vertrouwen op hun krijgsgeluk en dapperheid, welke deze, als de hoedanigheden van oplettendheid en kunde vervulden, voldoende deed achten, weezin tegen vermoeyenissen en ontberingen, die door de behoefte van het oogenblik niet geboden werden, daarbij eene valsche bravoure, welke eene overdrevene angstvalligheid doet zien, in die veelvuldige maatregelen van waakzaamheid, die men in meest alle, vooral bij de Duitsche legers waarneemt, en

No. 1.

die een' chef, welke deze eischt, veel meer door zijne minderen doet hekelen, dan hij die zich los aan een blind vertrouwen overgeeft, en daardoor vermoeyenissen aan zijne ondergeschikten bespaart; terwijl men den omzigtigen stipten bevelhebber niet zelden van gebrek aan moed hoorde verdenken.

Zoo lang de overwinning en schrik de Fransche wapenen verzelden, waagden hunne betooverde vijanden zelden stoute overrompelingen; edoch deze verminderden met de kenteling van de oorlogskans, vooral na den noodlottigen Russischen veldtogt. Gelijk vroeger *Schill*, traden nu *Czernischef*, *Tettenborn*, *Helwig*, *Colomb*, *Dörenberg*, enz., als partijgangers op; mannen gelijk deze, en een aantal der stoute Spaansche guerrillas-hoofden, zoo als *Mina*, *Porlier*, *El Pastor*, enz., waren vooral in de latere jaren bij het Fransche leger niet te vinden; daar het streven naar spoedige en groote uitkomsten, door *Napoleon*, de onbeslissender handelingen van den kleinen oorlog, in de zorgvuldigheden van de voorpost-dienst aeden terug schuiven.

De overrompeling van *Freyburg*, door den Oostenrijkschen generaal *v. Scheither*, met eene brigade ligte ruitery, den 18den September 1813, in den tusschentijd der veldslagen van *Dresden* en *Leipzig*, en het opligten van eene aldaar aanwezende afdeeling Fransche ruitery, onder deszelfs generaal *Bruno* (*), moge zoo wel tot staving van het aangevoerde, als tot stof van leering verstrekken.

De nederlaag van *Van Damme* te *Kulm* had Napoleons wijdvliegende ontwerpen, na den slag van *Dresden*, ten eenemaal verijdeld. Het leger van Bohemen herstelde zich, en dreigde de poging tegen zijne centrale stelling bij *Dresden* te hervatten, zoodra de andere legers daartoe konden medewerken. Napoleons beweging had

(*) De generaal *Bruno*, hier vermeld, was een dier Fransche officieren, welke door koning *Lodewijk* in de Hollandsche armee geplaatst en zoo spoedig tot hooge rangen bevorderd werden. Kapitein bij een regiment Fransche ligte kavallerie, werd hij dadelijk tot kolonel van het 2de regiment huzaren, voorts tot die der garde-huzaren, en weldra tot brigade-generaal benoemd, waarbij hij tevens eene hooge hofcharge vervulde. In den Russischen veldtogt voerde hij het bevel over eene brigade kurassiers. Van beproefde dapperheid en van een achtungwaardig karakter, onderscheidde hij zich door hoogschatting der Hollanders, wien hij nimmer reden gaf, om zich over de uitingen van nationale hoogmoed en betooning van minachting te bezwaren, welke de Fransche geïmproviseerde generaal en hooge officieren zich meestal jegens de Hollanders veroorloofden, en die, met weinige uitzonderingen, zich meer door dapperheid, voorkomen en eene zekere routine onderscheiden, dan dat zij door grondige bekwaamheden of andere krijgs-verdiensten, boven de tegen hen teruggezette Hollandsche officieren uitstaken.

3.

haren eindpaal op den *Geijersberg* gevonden, van welks kruin hij de onmogelijkheid inzag, om in *Schwarzenburgs* tegenwoordigheid, in de kom van *Bohemen* af te dalen. Deze, om hem op zijnen gedwongen aftogt te belemmeren, droeg den last daartoe aan den prins van *Lichtenstein* op, die daartoe den generaal baron von *Scheith* met zijne brigade lichte ruitery van 8 eskadrons afzond, en die, zich (14 September) van *Janich* naar *Porchenstein* begevende, aldaar door zijne patrouilles vernam, dat *Frauenstein* sterk bezet was, en de generaal *Bruno* zich te *Freyburg* met 2 à 300 paarden onthield. Na eene vruchteloze poging om hen beide deze punten te doen verlaten, door hen te ontrusten, vervolgens door de gemeenschap van beide plaatsen af te snijden, en *Burkersdorf* te vermeesteren, besloot hij *Freyburg* te verrassen.

Deze hoofdplaats van het Saksische Ertzgebergte, met eene bevolking van 10,000 inwoners, wordt door eene drooge gracht en zeer hooge, doch tevens bestrekenen muren omgeven, waarin zich vijf poorten bevinden. Zij wordt van eene beek doorsneden, die zich op den afstand van een uur ten noorden in de *Mulda* stort, en bij derzelve ingang in den omtrek der muren, door een ijzer traliewerk wordt afgesloten, hetwelk echter niet tot den bodem der gracht reikte. Het geluk diende den Oostenrijkschen generaal, door aan eene zijner patrouilles, twee brandspuitgasten (*pompiers*) in het dorp *Mulde* te doen in handen vallen, waaruit hij, behalve dit, verder vernam, dat des nachts de poorten gesloten en slechts door kleine wachten bewaakt werden, en alleen eene iets sterker wacht zich op de markt bevond, waar ook de generaal huisvestte, terwijl de ijzeren tralie, die den ingang der beek afsloot, onbewaakt bleef; - voorts dat de officieren en manschappen bij de burgers gehuisvest en de paarden meerendeels in twee groote stallen geplaatst waren, waarvan men de gelegenheid kende, en waarbij zich alleen de gewone stalwachten bevonden.

Op deze narigten bouwde hij zijn ontwerp tot overrompeling, en 3 eskadrons werden nabij *Burkersdorf* achter gelaten, om zijne beweging te dekken en de Fransche legerplaats te *Frauenstein* te misleiden; doch met last dat 2 dezer eskadrons des nachts zich bij hem moestenervoegen. Bij het vallen van den avond hield hij te *Barthelsdorf* halt, en vervolgde zijnen marsch onder begunstiging van een terrein-dekking, die hem aan het gezigt den vijand van onttrok.

De hoofd-aanval tegen de *Erbischdorfsche* poort gerigt, was aan den ritmeester *Wuesthoff*, met 2 eskadrons *chevaux-legers* en 2 kompagnien jagers, toevertrouwd. Een luitenant met 30 jagers en eenige sappeurs, moesten pogen door het traliewerk in te dringen, en langs den

ronden weg tot aan de *Erbischdorfsche* poort te sluipen, om de wacht daar met het blank geweer aan te grijpen en de poort voor de hoofd-kolom te openen. Mogt men niet slagen om langs de waterzijde in te dringen, zoo was den bevelhebber aanbevolen, zich naar de *Erbischdorfsche* poort te begeven en deze te doen openen, hetzij door de list van zich uit te geven voor een detachement Poolische lanciers, gekampeerd te *Frauenstein*, of anders door geweld. Zoodra de poort geopend was, moesten de 2 eskadrons in den galop naar de markt snellen. Van daar moest ritmeester *Wuesthoff* de poorten van *Chemnitz* en *Norz* door twee afgezonden pelotons doen bezetten, en de stallen door twee anderen, terwijl één eskadron voldoende scheen om tot reserve op de markt te verstrekken. De 2 jager-kompagnien moesten de kavallerie in den looppas volgen, het piket ontwapenen, het huis van den kommandant bezetten en de krijgsgevangenen bewaken, naar gelang men dezelve maakte en in de stad bijeenbragt.

Een valsehe aanval werd gelast tegen de *Dohanasche* poort; terwijl men zich vergenoegde met posten tegenover die der *Elbe* uit te zetten, minder om hen aan te houden, die door dezelve zouden pogen te ontwijken, dan wel om gade te slaan, wat van dien kant *Freyburg* zou kunnen of willen te hulp komen.

Na het vaststellen dezer beschikkingen, begaven zich de onderscheidene kolommen in eenen regenachtigen nacht op weg, en (den 18) des morgens, een vierendeel uur voor 5, had de hoofd-aanvals-afdeeling, geleid door de opgeligte brandspuitgasten, de voorstad onbemerkt bereikt, en was de poort van *Erbischdorf* tot op 150 passen genaderd. Hier hield zij in groote stilte halt, om het gevolg van den aanval op de Waterpoort af te wachten.

Deze afdeeling bij de traliën aangekomen, stuitte het aanroepen van eene Fransche schildwacht haren voortgang, en deed haar, de gracht volgende, zich naar de poort van *Erbischdorf* begeven, de luitenant die dezen aanval kommandeerde, klopte aan het klinket, het aanroepen der schildwacht *qui vive!* werd door een' tweeden zoo nadrukkelijken slag beantwoord, dat het klinket opensprong. De schildwacht gaf vuur, doch werd dadelijk geveld. De Oostenrijkers stormden over hem heen de stad in, en naauwelijks had de post tijd, om zich in het wachthuis te barrikaderen.

Intusschen verbreidde zich het alarm in *Freyburg*; men blies te paard; de huzaren kwamen uit hunne kwartieren: nog was het mislukken der overrompeling mogelijk. Het klinket was te laag en te eng om de ruitery doortogt te vergunnen, die hierdoor gestuit, vruchteloos zulks beproefde, dewijl de poort met twee deuren en deze

door eenen zwaren boom met eene ijzeren keten aan een sterk hangslot gesloten, alle schokken weêrstand bood; eindelijk stegen twee man af, die, bekend met de plaatselijkheden, de deur van de wacht opensloegen, en aldaar eene bijl vonden, waarmede zij eene der kettingschakels doorkapten, en dus de beide vleugeldeuren openden. Nu stortten zich 2 eskadrons chevaux-legers in de stad, en in weinige minuten werden alle de posten ontwapend en gevangen genomen, in welk lot de generaal deelde. Met hem vielen den Oostenrijkers 400 manschappen, evenveel paarden en 228 zieken in handen, terwijl slechts 1 doode en 3 gekwetsten werden geteld.

Napoleon, van het verlies van dit gewichtig punt verwittigd, gaf den maarschalk Victor, die met zijn korps te *Dippoldiswalda* stond, last het onverwijd te herneemen; maar te laat was de volvoering zijner beweging, om den generaal von Scheither zijne stouthouding te doen boeten; daar deze zulks vooruit ziende, en het onraadzaam achtende met zijne zwakke voorhoede zich aan den aanval van een geheel korps bloot te stellen, onverwijd zijne gevangenen na het volvoeren van den aanslag, onder goed geleide naar *Gros Waltersdorf* deed vertrekken, en tegen 11 uur *Freyburg* ontruimde, hen derwaarts volgde, waar hij zijne stelling nam.

Deze welgeslaagde onderneming, zoodanig als dezelve ons door den luitenant Cerrini, van den Oostenrijkschen generalen staf, is medegedeeld, geeft ons stof tot onderscheidene leerzame bemerkings, waarbij wij evenzeer de wakkerheid en het beleid van den generaal von Scheither moeten prijzen, als wij de onachtzaamheid van den Franschen generaal Bruno, als voorbeeld ter vermijding, hebben te gipsen.

Wij vinden hier bij de Franschen, die maar al te gewone zorgeloosheid in zich te bewaken, en dat verzuim dier beveiligings-maatregelen, dat hen vaak zoo noodlottig is geweest, zoo geheel verschillende van de Deutsche wijze van dienst. Eene zwakke kavallerie-afdeeling, in eene vreemde stad van zulk eenen omvang en bevolking als *Freyburg*, kon wel niet in ernst aan de verdediging derzelve denken, maar slechts tijdelijk in dezelve geplaatst, berustte op hetzelfde hoofdzakelijk de pligt, om voor eigene veiligheid te waken, en dus zich tegen eene verrassing te waarborgen; - voorts zich van eenen vrijen aftogt en de gemeenschap met het naaste korps, te *Dippoldiswalda*, te verzekeren. De hoofdzak was dus aanhoudende waakzaamheid, om tijdig genoeg van iedere vijandelijke onderneming te worden onderrigt, zich spoedig te verzamelen, ten minste strijdvaardig te zijn, naar omstandigheden te kunnen handelen, voorts de ondersteuning te waarschuwen, welke van het naaste korps te

wachten was, en vooral om op eenen veiligen aftogt bedacht te zijn. Tot dit alles zien wij geene maatregelen genomen. . . .

Door het uitzetten van kleine waarschuwings-posten van 3 man *à la cosaque*, op de toegangen, van waar vijandelijke troepen konden naderen, waarvan één bij afwisseling zich omzigtig vooruit begeeft, zou de vijand verhinderd zijn geworden, onbemerkt tot de poorten te naderen; aan ieder van welke zich des nachts een paar beorden ordonnancen konden bevinden, om onverwijd de melding van het buiten omgaande over te brengen. De poorten, die niet tot den aftogt dienden, hadden met voorhanden middelen, b. v.: met wagens, gedurende den nacht, gebarrikadeerd kunnen worden, om het plotseling indringen van ruitery te beletten. Met het aanbreken van den nacht hadden de manschappen in de stallen bij hunne paarden vereenigd, deze alle gezadeld moeten zijn, en zoo al niet de geheele troep op eenig narigt, op de wel gekozene alarmplaats aaurukt, had ten minste een genoegzaam sterk piket gereed moeten zijn, om op het eerste sein naar het bedreigde of aangevallen punt te snellen, terwijl tevens beraamde seinen, de naaste ondersteunings-posten, van eenen vijandelijken aanval verwittigden.

Wanneer daarenboven, de meestal mogelijke middelen tot verkrijging van kondschap door spions, enz., in het werk waren gesteld, en zelfs zonder deze, is het wis niet waarschijnlijk, dat de Oostenrijkers hun oogmerk bij verrassing zouden hebben bereikt, en, wanneer men de zwaargheden overweegt, welke zij te boven moesten komen, zoo schijnt het zeker, dat indien zij niet, gelijk de voorzigtigheid raadde, van hunne ontdekte poging hadden afgezien, zij eenen bloedigen kamp zouden hebben gehad, waarvan de uitkomsten twijfelachtig en onvolledig, het verlies der Franschen nimmer zoo aanmerkelijk, ten minste hunne nederlaag eervoller zou zijn geweest.

Over het algemeen is het, met een zoo volledig gevolg bekroond, wapenfeit van den Oostenrijkschen bevelhebber schoon, het ontwerp wel beraamd, de uitvoering roemrijk te noemen, en echter zien wij dat het door eene kleinigheid gevaar liep van te haperen; namelijk, door het gemis van werktuigen om de poort te openen, daar de hierdoor veroorzaakte vertraging, bij eenige meerdere waakzaamheid der Franschen, dezen had kunnen doen toeschieten, en, hetzij het gevolg door hardnekkigen tegenstand twijfelachtig maken, of wel het grootst gedeelte hunner gelegenheid tot ontwijken geven. Zulks leert, dat het bij soortgelijke ondernemingen nimmer behoort te worden verzuimd, om eenige werktuigen, als bijlen, zagen, hamers, houweelen, enz., mede te nemen, waarmede men eenen slagboom, poorten of palissadering openen

kan, die men in het geval zou kunnen komen te ontmoeten.

****. . . . .

Aan ons de plaatsing verzocht zijnde, van onderstaanden brief van den hoogleeraar *van Kampen*, aan den generaal-majoor *Schepern*, voldoen wij gaarne aan dat verlangen, omdat de inhoud der missive de bedoeling daarvan dadelijk aanwijst, en geschikt is tot opheldering der gebeurtenissen van de laatste jaren, waarover niet genoeg licht kan worden verspreid.

Aan den Hoog Edel Gestrengen Heer
Generaal-Majoor SCHEPERN.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Het verhaal van de overgave der vesting *Venlo*, in November 1830, in het *Gedenkboek van Neêrlands moed en trouw*, en waarin die overgave door U Hoog Edel Gestr. als bevelhebber, op eene min gunstige wijze vermeld was, heeft, naar ik verneem, tot bedenkingen van Uwe zijde aanleiding gegeven. In den tegenwoordigen tijd, waarin de waarheid door zoo vele, hetzij al of niet ter goeder trouw, medegedeelde berigten dikwijls misvormd of bedekt wordt, is het den geschiedschrijver vooral moeilijk zich voor onjuiste opgaven omtrent personen of zaken te wachten. Teregtwijzingen moeten hem dus aangenaam zijn, en gaarne neemt hij alle gelegenheden bij de hand, om die openlijk bekend te maken; daar dezelve dienen kunnen tot het doen kennen der voor tijdgenoot en nakomeling zoo belangrijke waarheid. Hetzij mij echter vergund U Hoog Edel Gestr. te doen opmerken, dat ik de berigten, waaruit ik mijn verhaal ontleend heb, daarom vooral als nauwkeurig meende te moeten beschouwen, omdat dezelve nimmer openlijk zijn tegengesproken. Eerst nu is het mij uit echte stukken gebleken, dat de overgave dier vesting niet de schuld van het hoofd der verdediging was, maar van de omstandigheden, dat U Hoog Edel Gestr. van *Ostende* naar *Venlo* verplaatst, in den korten tijd van achttien dagen, waarin UEd. dat bevel hebt gevoerd, alles gedaan hebt om zoo lang mogelijk eene plaats te behouden, die *en* door de zwakheid der Hollandsche bezetting, na de afdanking der Belgen, tegenover den vijand daar buiten, *en* door de kwalijk gezinde schutterij daar binnen, niet lang te houden was, en ook in den schakel der toenmalige krijgsverrigtingen als een verloren post moest beschouwd worden, terwijl er bovendien nog eenige honderd Belgen in het geheim waren binnen geslopen.

De ontwapening der schutterij was hier, voor de kleine bezetting, ondoenlijk. Men moest haar veel eer door ver-

trouwen trachten te winnen (zoo dit mogelijk was) en daartoe zijn door U Hoog Edel Gestr., blijkens de mij mede gedeelde bescheiden, met vermijding van in die omstandigheden gevaarlijke middelen van geweld, pogingen aangewend, maar te vergeefs. Voorts is mij gebleken dat de opstandelingen (de schutterij door het gemeen versterkt) geenszins *bruikbare* wapenen in het tuighuis gevonden hebben, maar dat de sloten der geweren en de bajonetten geborgen, en de kogels van 7000 defecte patronen insgelijks in veiligheid gebracht waren, terwijl zich echter 400 geweren op het raadhuis bevonden, zonder kennis van UEd. als bevelhebber, welke dus in handen der muitelingen gevallen zijn. Eindelijk heb ik uit die stukken gezien, dat U Hoog Edel Gestr. met de zwakke bezetting naar het naburige Pruisische grondgebied wilde doorslaan, hetwelk echter door de desertie van een officier met 50 man aan de *Maaspoort*, die *Daine* het indringen in de stad gemakkelijk maakte, belet werd. Indien ik alle deze bijzonderheden, tijdens het vervaardigen des Gedenkboeks geweten had, of had *kunnen* weten, zou ik zekerlijk de uitdrukking op bladz. 377 van hetzelfde ten Uwen aanzien niet hebben gebezigd, en gaarne verzeker ik U Hoog Edel Gestr., dat ik bij een eventuelen tweeden druk van het Gedenkboek, aan Uwe pogingen, die niet naar den uitslag moeten worden beoordeeld, regt zal doen wedervaren.

Daar het streven naar waarheid, niet het hardnekkig volharden in eenmaal opgevatte gevoelens, mijn doel is, zie ik geene zwarigheid in het bekend maken van dezen brief.

Ik heb de eer mij met de meeste achting te noemen

Amsterdam, Hoog Edel Gestrenge Heer!
8 Julij 1834.

Uwen Dw. Dienaar,
(get.) N. G. VAN KAMPEN.

NECROLOGIE.

Mr. LODEWIJK FREDERIK CHRISTIAAN HAUG.

Loffelijk en pligmatig is het ten allen tijde geacht, de nagedachtenis van verdienselijke mannen, door het schetsen hunner karakters, het vermelden hunner handelingen, bij tijdgenoot en nageslacht te doen voort duren. Het is een offer der vriendschap, eene billijke hulde der hoogachting aan hunne verdiensten torgebragt. En niet alleen verdienen zulks degene, die door hunne hoogere standplaats en schitterende krijgs- of staatsbedrijven, van den vollen glans des roems omstraald, den voorgrond van het wereldtooneel innemen; ook zij maken te regt aanspraak op deze onderscheiding, die tot de verstandelijke en zedelijke volmaking, met onvermoeiden ijver gearbeid, aan deze hun leven toegewijd hebben.

Onbetwistbaar is de krijgsstand de hechtste steunpilaar van het staatsgebouw; — de vorming van aanstaande hooge of lagere bevelhebbers, van onberekenbaren invloed op de volkomenheid van het leger, op den roem der natie en de toekomst van den staat; aan de overtuiging hiervan hebben de hoogere krijgsscholen hun aauwezen te danken. — Onoverzienbaar zijn bij deze de gevolgen, die uit eene eerste en algemeene vorming ontspruiten, welke, gelijk als uit de wortel het voedsel, zich door het geheele ligchaam verbreidt en volgens deszelfs hoedanigheid, het goede of kwade heerschende doet worden; en dit alles hangt grootendeels van hen af, die als bestuurders of leermeesters de jeugdige gemoederen, de onuitwisbare plooi voor hunnen geheelen krijgsloop doen ontvangen, die hen, thans de hoop des vaderlands, eens in hoogere betrekkingen, tot sieraden en redders van hetzelfde kunnen stempelen, maar ook, bij eene verkeerde leiding, tot oorzaak van deszelfs ongelukken kunnen doen verstrekken.

De veelzijdige betrekking van den krijgsstand, eischt daarmede in onderling verband staande verstandelijke, zedelijke en fysieke vorming, die elkander tot best mogelijke doelbereiking de hand moeten reiken; dus blijft de laatste zonder de beide vorige, binnen de naauwe grenzen van stoffelijke kracht beperkt, zoo als het onderwijs in de stellige wetenschappen en de eigenlijke krijgsvakken ontoereikende zijn, indien deze niet de kundigheden vergezellen, welke, terwijl zij den geest verlichten, tevens het hart veredelen. De geschiedenis, die zoo zeer het ontbrekende der eigene ervaring aanvult, en uitmuntende daden als toonbeelden ter navolging voorstelt; de aardrijkskunde, die den krijgsman de toekomstige schouwplaats zijner daden, met deszelfs bewoners leert kennen; de taalkennis, die hem nergens vreemdeling laat, de kunsten en fraaije letteren van een' zoo grooten zedelijken invloed, zijn alle onmisbare schakels in den keten der hoogere militaire opvoeding.

Hoog verdienstelijk is hij, die met een edel hart, grondige kunde en onvermoeiden ijver, zijne jeugdige kweekelingen langs dezen weg der kennis, het doel heeft toegevoerd; en het is niet meer dan eene strenge pligtvervulling, wanneer, voor een ten algemeene nutte volijverig besteed leven, zijner nagedachte-nis eene dankbare hulde wordt toegebracht.

En aan wien kan deze met voller regt worden toegekend, dan aan den waardigen hoogleeraar HAUG; als mensch geleerde en staatsburger, even achtungwaardig. Als tolk der gevoelens van zijne talrijke voormalige leerlingen, van zijne vele vrienden en bekenden, voldoet de Redactie van den *Militairen Spectator* tevens aan eene op haar rustende dure verplichting, om hem, die door zoo menige belangvolle bijdrage, het doel en nut van dit tijdschrift naar vermogen trachtte te bevorderen, en wiens gemis wij smartelijk gevoelen, in eene haar toegezondene schets van zijn leven, werken en handelen, een blijvend aandenken te stichten.

Mr. LODEWIJK FREDERIK CHRISTIAAN HAUG (1), te Ludwigs-

(1) Voor zijne werken en als gewone ondertekening onderschreef hij zich steeds C. F. HAUG.

burg, in Württemberg, den 24 December 1773 geboren, was de zoon van den Hoogleeraar aan het gymnasium te Stuttgart, BALTHAZAR HAUG, hofprediker en paltsgraaf van den hertog van Württemberg; welke, onaan gezien de drukke werkzaamheden zijner betrekking en die van een talrijk gezin van twaalf zonen en zes dochters, zelf zich met zijne opleiding tot de voorbereidende wetenschappen belastte, en deze met het beste gevolg zag beantwoorden.

Groote vermaardheid had in geheel Duitschland de, door den hertog van Württemberg, te Stuttgart in 1781 gestichte Hooge Karels-school verkregen, welke volgens een wijd omvattend plan en op eene groote schaal, het onderwijs van alle wetenschappen, schoone kunsten en fraaije letteren, met de vorming tot den krijgsstand vereenigde. Van alle zijden stroomden kweekelingen derwaarts, die onder voortreffelijke leermeesters, zoo als gen. v. Nicolai, v. Miller, enz., gevormd, sedert als de uitstekendste mannen in alle vakken optraden — van welke wij slechts de namen van Cuvier, Schiller, onder velen zullen aanstippen. Hier was het, dat den jongen HAUG eene plaats door zijnen vorstelijken begunstiger werd aangewezen, met de aanvankelijke bestemming, om tot eene der wetenschappelijke wapens te worden opgeleid. Terwijl hij dus zijne aangevangene studien voortzette, verkregen zij door het hier bestaande verband tusschen den krijgsdienst en de wetenschappen, die rigting, welke zijnen verderen loopbaan bepaalde, en hem deze, bijzonder met betrekking tot de krijgskunde deden beoefenen, waarbij hij tevens door die der regtsgeleerdheid, zich tot het vervullen eener staatsbetrekking geschikt maakte, en den graad van Doctor in de beide regten verwierf.

Het was gedurende dit akademie-verblijf, dat hij de kennis en betrekkingen met een aantal sedert hoog beroemde mannen, in onderscheidene landen, vooral in Duitschland aanknoopte, die niet zonder invloed op zijn' geleerden werkkring en lotgevallen bleven en steeds onderhouden geworden is, toen hij na het voleindigen zijner studien, door het voor den geleerde zoo weinig gunstig uitzigt in Duitschland, en door bijzondere omstandigheden bewogen werd, om hetzelfde tegen Holland te verwisselen.

Waren Geschiedenis, Aardrijkskunde, Taal- en Letterkunde de vakken, die hij tot nog toe met vlijt had beoefend, thans voegde hij bij dezelve die der Nederlandsche letteren en geschiedenis. Zijne bekwaamheden en twee achtereenvolgens uitgegevene werken, wekten de aandacht van het bestuur en deden hem het onderwijs in deze vakken, als Hoogleeraar bij de Militaire school te Hondsholredijk (in 1807) opdragen, welke hij ook na derzelve verplaatsing naar 's Gravenhage (1809) tot de noodlottige inlijving van Holland, door de ontbinding dezer instelling gevolgd, bleef vervullen.

De beroemde Cuvier, die zoo onpartijdig den staat der wetenschappen en van het onderwijs in Nederland, zulk een loffelijk getuigenis gaf, kende en achtte te zeer dezen man, met wien hij reeds in akademische betrekkingen had gestaan, om niet hem als een belangrijke aanwinst voor de Fransche krijgsscholen te waarden, en tot zijne beroeping als Hoogleeraar

in de geschied- en aardrijkskunde, de Duitsche taal en fraaije letteren, aan de Militaire school te *la Fleche*, bijgedragen.

Gedurende de vijf jaren dat hij deze plaats bekleedde, verwierf zijne grondige kunde in eene hooge maat, eene bijzondere waardering, waarlijk zeldzaam bij de jegens vreemde verdiensten zoo najiverige Franschen; en mogt zijn uitmuntend karakter hem ook hier de genegenheid zijner leerlingen verzekeren, zoo steeg dit ten toppunt in de algemeene achting, door het ontwikkelen van eene buitengewone zedelijke kracht, tijdens *Napoleon's* honderddaagsche tusschen-regering; daar, terwijl alles den overweldiger huldigde, hij met nog één Hollander, de heer *de Greve*, de eenige was, die den wettigen vorst getrouw, den afgeëschten eed weigerde. Noch het voorbeeld van alle de krijgs- en civiele beambten der militaire school, noch hechtenis of dooddreigend gevaar, bij eene zoo stoute tegenkanting aan de keizerlijke willekeur, konden hem een oogenblik doen wankelen in datgene, wat hij pligtmatic achtte. Gelukkig deed de spoedige val van *Napoleon*, zijne bagchelijke toestand weldra een einde nemen, en wendde de noodlottige gevolgen af, die zijn braaf en kordaat gedrag bedreigden. Voorzeker ontbraken hem thans geenszins de gunstigste vooruitzichten, van het zijne beproefde trouw en bekwaamheden erkennende Fransche bestuur, hetwelk hem reeds aanvankelijk de *orde van de Lelie* had toegewezen; edoch al de bekoringen van belang en eerzucht waren onvermogen om hem elders te kluisteren, toen eene roepstem van het hem zoo waarde Holland, hem tot het voortzetten van zijnen aldaar zijn's ondanks afgebrokenen werkkring, uitnoodigde.

Het gelukkig denkbeeld, dat, tot onderwijs in alle kundigheden van den kriegsstand, eene Hooge school voor alle wapens der Land- en Zeemagt te *Delft* deed daarstellen, vorderde eenen Hoogleeraar aan het hoofd der hulpwetenschappen, en wie kon voor deze betrekking meer in aanmerking komen, dan hij, die in dezelve reeds zoo lang zich als hoogst verdienstelijk had doen kennen, en thans met genoeg de koninklijke bestemming volgde, welke hem tot Hoogleeraar in de Geschied- en Aardrijkskunde en de fraaije letteren, bij de Koninklijke Artillerie- en Genie-school (1816), benoemde, in welke hij door veel omvattend onderwijs, de Hooge Karels-school zag herleven, waaraan hij zijne vorming dankte.

Uitgebreid was de kring der wetenschappen, door hem zelven of onder zijne leiding onderwezen, aanzienlijk het getal der leerlingen, welke dit onderrigt ten deel werd. Velen hunner, sedert in aanzienlijke krijgs-betrekkingen geplaatst, erkennen het aanmerkelijk aandeel, dat hetzelfde aan hunne zedelijke en militaire vorming heeft gehad.

Gedurende twaalf jaren met denzelfden ijver werkzaam, bragt de daarstelling der Koninklijke Militaire Akademie te *Breda*, en de ontbinding der Militaire School te *Delft*, eene merkelijke verandering te weeg. Aangezien bij dezelve niet de hoogleeraar der geschiedenis en aardrijkskunde, maar die der Nederduitsche taal- en letterkunde aan het hoofd van het algemeen en letterkundig onderwijs was geplaatst, besloot zulks zijnen loopbaan als hoogleeraar bij dezelve; terwijl echter het krijgs-

bestuur zijne bekwaamheden toonde te waarderen, door de vereerende onderscheiding, die hem in 1829 en 30 de commissie toevoegde, welke te *Delft* het examen der kadets en onder-officieren tot officieren bij de infanterie en kavallerie, was opgedragen.

Dit was de laatste openbare betrekking, waarin hij ten algemeenen nutte werkzaam wezen mogt. De sedert plaats hebbende gebeurtenissen, welke ook zoo storend op de militaire leerstellingen hebben gewerkt, moge het vooral worden toegeschreven, dat zijnen vurigen wensch geene vervulling heeft mogen erlangen, om tot het militair onderwijs verder bij te dragen; en zoo bleef hij volijverig zijnen tijd aanwenden tot beoefening der van hem geliefde vakken, toen eene slepende ziekte en langzaam verval van krachten, den 20sten April dezes jaars, te *Delft*, in den ouderdom van 61 jaren, aan zijne nuttig en werkzaam leven, een einde maakte.

Zacht en kalm was zijn verscheiden, gelijk zijn leven; het was het inslapen van den regtvaardigen en goeden, om te ontwaken in betere gewesten; nagestaard van zijne in rouw gedompelde betrekkingen en warme vrienden; betreurd door den kring zijner waarderende bekenden, waarin zijn gemis eene niet ligt te herstellen gaping openlaat.

Zijn dood sloopte de band van eenen gelukkigen echt van ruim twaalf jaren. Grievend was het verlies voor zijne gade, die na zoo vele slagen, thans door de zwaarste getroffen werd. Slechts weinig weken gehuwd, werd haar eerste echtgenoot, bij de vermeestering van *Straalsund*, doodlijk getroffen; twee andere harer schoonbroeders vielen als slagtoffers van de rampen des oorlogs, de een in den noodlottigen Russischen veldtocht, de ander, de kolonel *EMAEL*, door de verraderlijke kogels der Antwerpsche opstandelingen in 1830, en was hij voor haar de beste gade, zoo vond de eenige spruit uit haar vorig huwelijk, de 1ste luitenant der artillerie *K. H. T. EMAEL*, de volste vergoeding, voor het gemis van den nimmer gekenden eigenen vader, in zijn' behuudvader, die, daar hem geene nakomeling ten deel viel, al zijne genegenheid op hem overbragt, en hem ten besten leermeester en liefderijksten pleegvader verstrekke.

In het bezit van alle hoedanigheden, die hem de hoogachting en genegenheid hadden verzekerd van elk die hem kende, hetzij men hem in het huisselijke, in de gezellige verkeer, als leeraar of wel als geleerde beschouwt, genoot hij het zeldzaam geluk, geene vijanden te bezitten, en daarentegen onder zijne vrienden al degene te tellen, die met hem in eenige nadere aanraking waren gekomen.

Dienstvaardig, verpligtend, toegevend, vereenigde hij met de grondigste geleerdheid en veelzijdige kennis, die beschaafdheid, welke hem in alle kringen welgeplaatst maakte, en bij groote inschikkelijkheid in onverschillige zaken, ontwikkelde hij eene zeldzame standvastigheid, wanneer het regt en billijkheid gold.

Onovertroffen was zijne gehechtheid aan het door hem ten tweede vaderland gekozen Oud Nederland, waar hij het grootste gedeelte zijns levens doorbragt, deszelfs eer en roem ging

bij hem boven alles, en niet minder was zijne onbegrensde hoogachting en ware verkleefdheid aan het regerend vorstelijk geslacht.

Het was bijzonder aan de beoefening der Nederlandsche geschiedenis, en van alles, wat de roem der natie kon uitbreiden, dat hij zich met blakende geestdrift toewijdde, en door haar vervuld, hare groote mannen in het helderste daglicht, tot voorbeelden van navolging, voorstelde, hare zeehelden en krijgsoverhebbers, hare staatslieden en geleerden schetste, haar roem in kunsten en wetenschappen, in schitterende krijgsoverbedrijven, stoute zeetogten en belangrijke ontdekkingen verbreidde.

Door zijne nasporingen meer en meer met bewondering aangedaan, over eenen rijkdom van heldengrootheid, burgerdeugd, ware verlichting en edele zelfsverheffing, op dit kleine plekje gronds, waarmede geen rijk van den grootsten omvang wedijveren kan, was zijn pogen steeds daarheen gerigt, om ditzelfde gevoel ook buitenlands te verbreiden, en dat Holland, hetwelk door onkunde, vooroordeel en afgunst van vreemden maar al te vaak miskend en voorbij gezien werd, bij hen de verdiende hoogachting te doen erlangen. Door zijne buitenlandsche betrekkingen, vooral door zijnen broeder (1), onder de Duitsche letterkundigen en dichters beroemd, en redacteur van een der geachtste tijdschriften, vond hij hiertoe veelvuldige en de beste gelegenheid, door de opstellen en mededeelingen betrekkelijk den staat der wetenschappen en geleerdheid in Holland, welke in Duitschland de hoogachting voor ons Vaderland verwerven, deszelfs roem waardig handhaven konden.

Van het juiste beginsel uitgaande, dat voorbeelden het meeste tot leering en navolging bijdragen, wezen zijne schriften en lessen steeds op doorluchtige voorbeelden uit de oude en nieuwere geschiedenis; terwijl zijne wijze, om de onderscheidene vakken van kennis, door overzichts-tafels, in eene geleidelijke en samenhangende orde voor te stellen, derzelve algemeene beschouwing en regelmatige kennis zeer bevorderde.

Zijne studien waren veelzijdig, ofschoon zij sommige onderwerpen bij voorkeur omvatten. Gelijk dus de geschiedenis zijn hoofdvak uitmaakte, was in dezelve het biographische, krijgskundige en technische of dat der ontdekkingen het gedeelte dat hij vooral ter behandeling koos; terwijl de tijdvakken der middeleeuwen, dat der Nederlandsche oorlogen en van den dertigjarigen krijg, het meer bijzonder onderwerp zijner beoefeningen uitmaakte. Het was in dezen geest, dat zijn uitgebreidste werk, over den dertigjarigen oorlog, is vervat, waarvan Z. K. H. Prins FREDERIK DER NEDERLANDEN, de op-

(1) Mr. J. C. F. HAVÉ, hofraad, geheimschrijver en paltsgraaf van Z. M. den koning van Wurtemberg, beroemd als schrijver van onderscheidene werken, vooral als bijschrift-dichter, en gedurende een' aanmerkelijken tijd redacteur van het *Morgenblatt*, overleed in 1829, juist toen hij zich bereidde, om zijnen broeder, den hoogleeraar in Hollhetand, voor eerst, na deszelfs vertrek derwaarts, eweder t zien.

dragt wel heeft gelieven aan te nemen. Hetzelve verscheen onder den titel van:

De DERTIGJARIGE OORLOG. Eene bijdrage tot de krijgskundige geschiedenis; met de levens- en karakterschetsen der beroemdste veldheeren. 2 Deelen in gr. 8°. Te Delft 1826.

Zijne andere door den druk medegedeelde schriften, zijn:
Brieven uit Amsterdam, over het nationaal tooneel en de Nederlandsche letterkunde. 1805.

Beschouwing over den oorsprong der Duitsche schouwspelen en schouwspeldichters. 1806.

Inleiding tot de algemeene geschiedenis, en betoog van het nut en gewigt derzelve; waarvan de 12de zeer vermeerderde uitgave in 1820 het licht zag, en veelal tot leerboek zijner geschiedkundige lessen diende.

Verhandeling over den geest en de zeden der middeleeuwen, en voornamelijk over de heimelijke en openlijke geresen, tournooijen, kruistogten, enz.

Behalve deze, heeft hij in het *Morgenblatt*, der *Freijmüthige*, in de *Algemeene Kunst- en Letterbode*, en andere tijdschriften, menig belangrijk artikel geleverd; terwijl de *Militaire Spectator* een ijverig medewerker verliest, wien men onderscheidene geschiedkundige en biographische schetsen te danken heeft.

Onder de vruchten van zijnen letterarbeid, die schoon niet door den druk gemeen gemaakt, echter eene zekere bekendheid hebben verkregen, behooren een aantal openlijke, of in bijzondere vereenigingen gehouden voorlezingen of verhandelingen, over verschillende geschiedkundige onderwerpen, welke grootendeels onder zijne nagelatene schriften voorhanden zijn. Deze, wier talrijkheid van 's mans vlijtige nasporing, onvermoeide werkzaamheid en veelzijdige kundigheden getuigen, en meerendeels de geschied- en aardrijkskunde, vooral in verband met de krijgskunde, sommige ook de taalkunde en fraaije letteren, ten onderwerp hebben, bevatten vele ten hoogste belangrijke bouwstoffen en bijdragen tot kennis derzelve, gelijk uit derzelve opschriften blijkt. (1)

(1) Wij deelen ter beoordeeling eenige derzelve mede:

Over de krijgskundige opvoeding der oude en nieuwere tijden. — Schetsen van de inrigtingen der vermaardste militaire scholen in Europa. Vergelijking tusschen de wijze van oorlogvoeren in de oude en nieuwere tijden.

Nieuwe algemeene geschiedenis in levenschetsen. — Historisch zakboek onzer beroemdste zeehelden, reizigers en ontdekkers. — Necrologische schetsen der beroemdste mannen en vrouwen, van de Fransche staats omwenteling van 1789 tot op onze tijden.

Krijgskundige geschied- en aardrijkskunde der ouden. — Nieuwe krijgskundige aardrijkskunde van Europa. — Historische en aardrijkskundige tafels, met buitengewone volledigheid en naauwkeurigheid bewerkt.

Voorts een aantal levenschetsen, geschiedkundige fragmenten, vergelijkingen, verhandelingen en gedane redevoeringen, over verschillende belangrijke onderwerpen, als: *De Siciliaansche Vesper. Het Kompas. Andreas Hofer. Keizer Hendrik IV. Paus Gregorius VII, enz.*

Hoezeer de geleerde wereld zijne kunde waardeerde, bewees de keuze tot medelid door een aantal geleerde genootschappen, zoo als door de Koninklijke maatschappij van wetenschappen te *Haarlem*, die der Nederlandsche letterkunde te *Leiden*, van het provinciaal Utrechts genootschap van kunsten en wetenschappen, van de Amsterdamsche afdeling der Bataafsche maatschappij van taal- en letterkunde; terwijl hij voorts, als lid van onderscheidene geleerde en wetenschappelijke vereenigingen, tot derzelver uitbreiding ijverig medewerkte.

Zijne verbindtenis met de beroemdste Nederlandsche en buitenlandsche geleerden en kunstenaars, maakte hem tot een belangrijke schakel in de keten der wetenschappen, waarvan het gemis algemeen gevoeld - dit gevoel in de openlijke bladen, in de vergaderingen der genootschappen, waartoe hij behoorde, bij het vermelden van zijn verscheiden, met warmte uitgesproken is geworden.

Gedurende zijn leven genoot hij de voldoening van de algemeene liefde en hoogachting aller zijner leerlingen te verwerven; de hartelijkste genegenheid van verscheiden hunner blijvend te ondervinden, die hij door raad en onderwijs, nog meer door voorbeeld en zorg tot edele mannen, tot sieraden van hunnen stand heeft gevormd, en wier gelukkige aanleg door hem zorgvuldig als vaderlijke leidsman en vriend gepleegd, tot ontwikkeling van het goede, schoone en edele, ten nutte gemaakt is geworden.

En beschouwen wij verder het aanmerkelijkste tijdvak en den ruimen kring, waarin hij werkzaam was, het groot aantal kweekelingen, die zijne lessen mogten ontvangen en zijne leerzame schriften, zoo mag ook hem wel niet een aandeel worden betwist, aan het voortgaan van dat goede, waarop het leger, het vaderland, zelfs andere rijken, te regt zich mogen verheffen.

..... N.

VERSCHEIDENHEDEN.

Tot verligting van het hoofddeksel, zijn bij de Pruisische kavallerie de plaimen en paardenstaarten afgeschaft. Deze maatregel zoude insgelijks bij de Pruisische infanterie worden ingevoerd, welke tot datzelfde einde ook de vangsnouwen zoude verliezen.

De *Algemeine Militär-Zeitung* heeft, in eenige achtereenvolgende nummers, de samenstelling van het Russische leger opgegeven; wij nemen daaruit het volgende, min bekende, omtrent de samenstelling der Russische artillerie over:

De Russische artillerie is in veld- en garnizoens-artillerie ingedeeld. Aan het hoofd van het personeel van dit wapen zijn 30 generaal-officieren gesteld, waarvan 10 bij het leger, en 20 bij de arsenalen en andere inrigtingen zijn ingedeeld.

De veld-artillerie bestaat uit 43 brigades, welke gezamenlijk 119, waaronder 33½ rijdende, batterijen bedragen. Deze batte-

rijen zijn bij de garde, de grenadiers, de infanterie en liniekavallerie ingedeeld.

Elke batterij is in twee halve batterijen verdeeld, waarvan de eerste halve batterij door een staf-officier, welke tevens kommandant der geheele batterij is, en de 2de halve batterij door een kapitein van de 1ste of 2de klasse wordt gekommandeerd. Elke batterij is in 12 escouades, welke 6 pelotons vormen, elk door een officier gekommandeerd, ingedeeld. Bij elke escouade zijn twee onder-officieren, waarvan de een als stuk-geleider, de ander als geleider der bedienings-manschappen dient.

De brigaden te voet, zijn bij de infanterie divisien, de rijdende brigaden bij de kavallerie-divisien ingedeeld. Twee of drie brigaden te voet, vormen eene artillerie divisie (eene divisie komt veel overeen met eene Pruisische artillerie brigade) welke aan een legerkorps wordt toegevoegd. Eene divisie wordt door een generaal-majoor van het wapen gekommandeerd. De rijdende brigaden, welke bij de reserve-kavallerie ingedeeld zijn, vormen geene divisien en staan onder de bevelen van kolonels, hetgeen overigens bij alle brigaden hetzelfde geval is, uitgenomen bij die der garde, die onder de bevelen van generaal-majours staan.

De brigaden te voet der linie bestaan uit eene positie en twee lichte batterijen. Bij de garde en bij de grenadiers is deze verhouding omgekeerd. In eene der brigaden van de garde bevindt zich bovendien eene positie-batterij meer. De rijdende brigaden hebben twee lichte batterijen, behalve die der garde, welke uit eene positie-, eene lichte rijdende en eene halve batterij 3½^{ers}, zoogenoemde Kozakken-artillerie, bestaat.

De batterijen te voet zijn brigades-gewijze genummerd; de rijdende batterijen hebben daarentegen een doorlopend nummer, behalve die der garde, welke een eigen nummer voeren.

Eene positie-voet-batterij bestaat gewoonlijk uit 6 12ers en 6 Eenhoorns van eene halve pud; eene lichte voet-batterij uit zes 6ers en 6 eenhoorns van eene halve pud; eene rijdende positie-batterij, uit zes 12ers en 6 eenhoorns van eene halve pud; en eindelijk eene gewone rijdende batterij uit zes 6ers en 6 eenhoorns van ¼ pud.

Op voet van vrede bestaan deze batterijen uit 4 kanons en 4 eenhoorns; het aantal paarden vermindert in dezelfde verhouding; doch het personeel wordt bijbehouden.

Bij eene positie-voet-batterij bevinden zich bij elk stuk geschut, 2 onder-officieren, 4 bombardiers, 17 bedienende en rijdende kanonniers, en daarenboven 6 tot 8 reserve-manschappen voor de geheele batterij. Bij eene lichte voet-batterij, 2 onder-officieren, 3 bombardiers en 11 bedienende of rijdende kanonniers. Bij eene rijdende positie-batterij, 2 onder-officieren, 6 bombardiers, 17 bedienende of rijdende kanonniers, en voor de geheele batterij, 50 man te voet in reserve. Bij eene lichte rijdende batterij, 2 onder-officieren, 4 bombardiers, 12 bedienende en rijdende kanonniers, en voor de geheele batterij, 40 man te voet in reserve. Bij elke batterij is eene afdeling werklieden, onder de bevelen van een onder-officier, voor het aanmaken en herstellen van de bewapening, uitrusting en het materieel. Zoowel de bediening, als de stukken- en kaissons-ridders, zijn kanonniers en worden als zoodanig onderwezen.

BERIGT.

Uit hoofde der daarbij behoorende plaat, is het bij ons ontvangen artikel, *over de Telegraphen*, in dit nummer niet kunnen worden opgenomen. Hetzelve is voor eene volgende gelegenheid bewaard.

NB. De hierbij gevoegde plaat wordt voor f 0,08 aan de geabonneerden afgeleverd.

B I J L A G E I,

Behoorende bij den Militairen Spectator, no. 1.

(Maand Julij)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER, ENZ.

BENOEMD:

Tot aspiranten bij het korps Militaire Intendanten: de sergeant titulaire E. A. A. J. de Roij van Zuidewijn en de heer J. A. Rijgerbos Ouwens, werkzaam bij het Departement van Oorlog.

Bij het 2de bataillon der 2de afdeling Noord-Brabandsche schutterij: Tot 1ste luitenant, de 2de luitenant R. L. van den Broek, van het 3de bat. der 3de afd.; tot 2de luit., de fourier R. C. Frieden, van het 3de bat. derzelfde afdeling. Bij het 3de bat. der 2de afd. Noord-Brabandsche schutterij: Tot kapitein, de 1ste luit. G. Stern, van het 2de bat. der afd.; tot 2de luit., de sergeant P. Tacx, van het 1ste bat. der afd. Bij het 1ste bat. der 3de afd. N. B. schutterij: Tot 1ste luit.-adjutant, de 1ste luit. J. P. de Veije, van de 12de afd. inf. Bij het 2de bat. van de 3de afd. N. B. schutterij: Tot 2de luit., de sergeant B. Burghout, van het 1ste bat. der 2de afd. N. B. schutterij. Bij het 3de bat. van de 3de afd. N. B. schutterij: Tot 2de luit., de fourier J. D. Colenbrander, van hetzelfde bat. Bij het 2de bat. van de 1ste afd. Geldersche schutterij: Tot 2de luit.-kwartiermeester, de 2de luit. A. G. Coeleman, van hetzelfde bataillon, met behoud zijner ancienniteit; tot kapitein, de 1ste luit. W. Gerritsen van het 3de bat. derzelfde afd.; tot 2de luit., de sergeant-majoor J. J. Ligtenberg, van het 1ste bat. der afd. Bij het 3de bat. van de 1ste afd. Geldersche schutterij: Tot 1ste luit., de 2de luit. R. van Snoekerveld, van hetzelfde bat.; tot 2de luit., de sergeant-majoor L. G. Bronsveld, van het 1ste bat. der afd. Bij het 1ste bat. van de 2de afd. Noord-Hollandsche schutterij: Tot 2de luit., B. VV. van der Vlucht, Jager bij het korps Noord-Hollandsche Jagers. Bij het 2de bataillon van de 2de afd. Noord-Hollandsche schutterij: Tot 2de luit., de sergeant-majoor G. Bronke, van het bat. Bij de 2de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot kapitein, de 1ste luit. C. C. de Virieu, van de afd.; tot 1ste luitenants, de 2de luitenants Mr. J. van der Houven van Anckeren en H. E. Scott, beide van de afd.; tot 2de luitenants, de sergeant-majoor J. D. Boon van der VViel, en de sergeant J. Lion, beide van de afd. Bij het 2de bat. van de 2de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot officieren van gezondheid der 3de klasse, J. L. Zwitzer, thans werkzaam in de ziekenzaal te's Gravenhage. Bij het 1ste bat. van de 3de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot 1ste luit., de 2de luit. A. van der Burch, van het bat.; tot 2de luit., de sergeant-majoor H. Kramer, van het bat. Bij het 2de bat. der 2de afd. mobiele Noord-Brabandsche schutterij: Tot 1ste luit., de 2de luit. K. L. van den Broek, van het 3de bat. der 3de afd. Noord-Brabandsche schutterij. Bij het 2de bat. van de 4de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot 2de luit., de sergeant N. Bax, van het bat. Bij het 3de bat. der 4de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot kapitein, de 1ste luit. C. Klumpes van het bataillon; tot 1ste luit., de 2de luit. VV. F. Meens, van het bat.; tot 2de luit., de 2de luit. G. A. Brender à Brandis, van het 24ste bat. reserve schutterij. Bij het 1ste bat. der afd. Zeeuwsche schutterij: Tot 1ste luit., de 2de luit. C. J. Baars, van het bat.; tot 2de luit., de fourier Mr. J. F. van der Sloot Clement, van het bat. Bij het 2de bat. der afd. Zeeuwsche schutterij: Tot 1ste luit.-kwartiermeester, de 2de luit.-kwartiermeester J. Nederveen Pietersen, van het bat.; tot kapitein, de 1ste luit. J. VV. Vader, van het bat.; tot 1ste luitenants: de 2de luitenants F. N. van Dam en VV. van Dam, beide van het bat.; tot 2de luitenants, de adjudanten-onderofficier J. G. Kruger en N. S. Polak: de sergeanten-majors J. K. Frederiks en H. VV. H. van Maenen, alle van het bat. Bij het 3de bat. der afd. Zeeuwsche schutterij: Tot

kapitein, de 1ste luit. J. P. Kakebeke, van het bat.; tot 2de luit., de fourier J. T. van Borrendam, van het bat. Bij het 1ste bat. der afd. Utrechtsche schutterij: Tot kapiteins, de 1ste luit. P. H. B. van Golstein, A. J. van Beek Calkoen en de 1ste luit.-adjutant J. P. Dietz, allen van het bat.; tot 1ste luit.-kwartiermeester, de 2de luit.-kwartiermeester VV. Macquelij, van het bat.; tot 1ste luitenants, de 2de luitenants E. F. van Iltersum, J. W. van Sonsbeek, B. van Dorp en J. Taats van Amerongen van Natewisch, allen van het bat.; tot 2de luitenants, J. J. F. Alewijn, P. de Beaufort en G. de Meinertshagen. Bij het 2de bat. der afd. Utrechtsche schutterij: Tot 1sten luit.-kwartiermeester, de 2de luit.-kwartiermeester J. J. Hinlopen, van het bat.; tot kapitein, de 1ste luit. Mr. W. M. J. van Dielen, van het 3de bat. der afd. Bij het 3de bat. der afd. Utrechtsche schutterij: Tot 1ste luit., de 2de luit. C. VV. van Geijtenbeek, van het bataillon. Bij het 1ste bat. van de 1ste afd. Vriessche schutterij: Tot 2de luit.-adjutant, de 2de luit. Jhr. H. van Andringa de Kempenaar, van het bat.; tot 2de luit. de adjudant-onderofficier R. Doekeles van Hattinga, van het bat. Bij het 2de bat. van de 1ste afd. Vriessche schutterij: tot kapitein, de 1ste luit. G. Dirks Molanus, van het bat.; tot 1ste luit., de 2de luit. J. Foppes Saethlage, van het bat.; tot 2de luit., de sergeant P. G. Benoist, van het 3de bat. der afd. Bij het 1ste bat. der 2de afd. Overijsselsche schutterij: Tot 1ste luit.-kwartiermeester, de 2de luit.-kwartiermeester J. J. Donner, van het bat.; tot kapitein: de 1ste luit. J. R. Janssen, van het 2de bat. der afd.; tot 2de luit., de fourier VV. Leuvens, van het 1ste bat. der 1ste afd. derzelfde schutterij. Bij het 2de bat. der 2de afd. Overijsselsche schutterij: Tot 1ste luit.-kwartiermeester, de 1ste luit. S. Vos, van het bat.; tot 1ste luitenants, de 2de luit. J. G. VV. Zahn, van het 1ste bat. en de 2de luit. VV. Eerdbeek, van het bat.; tot 2de luit., de sergeant R. D. Giebe, van het 1ste bat. der afd. Utrechtsche schutterij. Bij het 1ste bat. van de 1ste afd. Groningsche schutterij: Tot 2de luit., de sergeant-majoor L. Ebbing, van het bat. Bij het bat. Drentsche schutterij: Tot 2de luit., de adjudant-onderofficier G. H. Coninck Jongkindt van het bat. Bij het 1ste bat. der 2de afd. Vriessche schutterij: Tot kapitein-kommandant, de kapitein J. J. A. Lich, van de 17de afd. inf.

Bij den staf der Artillerie: Tot 1sten luit. en adjutant in de 4de Artillerie-Directie, den 2den luit. VV. L. Swaan, adjutant in voors. directie. Bij het 1ste bat. Veld-artillerie: Tot 1ste luitenants, de 2de luitenants bij dat bat., G. T. Schindler en VV. J. J. Verkouteren. Bij het 3de bat. Veld-artillerie: Tot 2de luitenants: De kadet-sergeant A. G. Brade, van het bat. en de kadet-sergeant D. C. K. van Boetelaar, van het 3de bat. Artillerie Nationale Militie. Bij het bat. Vrijwillige Artilleristen: Tot 1ste luitenants, de 2de luit. B. Bosch, van het bat. en M. H. van Utenhove, van het 4de bat. Artillerie Nationale Militie; tot 2de luit., de sergeant A. H. Mommers, van het bat. Bij het korps Rijdende Artillerie: Tot 2de luitenants, de kadets-wachtmeesters J. C. R. Ridder en P. Sodenkamp; mitsgaders de wachtmeester J. J. D. Sikkens, en tot 2de luitenants à la suite, de kadets-wachtmeesters D. Hooft en T. van Cappellen, allen van het korps Rijdende Artillerie. Bij het 3de bat. Artillerie Nationale Militie: Tot 1ste luitenants, de 2de luitenants G. M. Scherrer, van de divisie Pontonniers en H. T. van Lith de Jeude, van het 6de bat. Artillerie Nationale Militie; tot 2de luitenants, de sergeant VV. F. G. L. Scherrer, van het 1ste bataillon Veld-artillerie en de kadet-sergeant F. G. Riesz, van het bat. Bij het 4de bat. Artillerie Nationale Militie: Tot 2de luitenants: de kadet-sergeant N. VV. H. VVhitton Stumphius, van het bat.; de kadet-wachtmeester R. C. L. Blaauw, van het korps Rijdende Artillerie; de ser-

geant J. P. Kempers, van het 1ste bat. Veld-Artillerie en de kadet-wachtmeester H. C. Noltensius van Elsbroek, van het korps Rijdende Artillerie. Bij het bat. Artillerie-schutterij: Tot 2de luitenants, de sergeant W. Petter, van het bat. Vrijwillige Artilleristen en den sergeant J. P. van Cattenburgh, van het 3de bat. Artillerie Nationale Militie.

Bij de divisie Pontonniers: Tot 2de luitenants, de sergeant C. G. Kraijenhoff van de Leur, van het bat. Vrijwillige Artilleristen en de kadet-sergeant A. W. Muijsken, van het 1ste bat. Veld-Artillerie. Bij het 1ste bat. der 4de afd. Zuid-Hollandsche schutterij: Tot kapitein, de 1ste luit. J. Hulst, van het bat.; tot 1ste luit., de 2de luit. M. van Aken van Renesse, van het bat.; tot 2de luitenants, de sergeant W. Hordijk, van het bataillon; de jager M. J. F. de Mey Medina, van het korps Vrijwillige Jagers der Utrechtsche Hooge school.

Bij eene der ambulances van het Leger te velde: Tot tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, P. F. van Dura, Heelmeester te Dordrecht en F. Morson, vrijwilliger bij de zieken-inrigingen te 's Gravenhage. Bij de 7de afd. inf.: Tot tijdelijken officier van gezondheid van de 3de klasse, de milicien van de 17de afd. inf. J. Anslijn, gedetacheerd bij de zieken-inrigingen te Haarlem; bij de Garnizoens- en Hospitaal dienst te Zutphen, de milicien der 14de afd. inf., W. J. Thier, gedetacheerd bij de Garnizoens-Infirmerie te Gouda.

Bij de afdeling Kurassiers n° 1.

Tot 2de luit. à la suite, de 2de luit. honorair W. H. von Ziegesar, van de afd.

Bij de afdeeling Kurassiers n° 9.

Tot 2de luit. à la suite, de 2de luit. honorair J. F. W. Bourcourd, van de afd.

Bij het regiment Ligte Dragoners n° 5.

Tot 2de luitenants à la suite, de 2de luitenants honorair, C. C. van Hall en C. Besier, beide van het regiment.

Bij het regiment Lanciers n° 10.

Tot 2de luit. à la suite, de 2de luit. honorair A. H. Destombes van het regiment.

Bij de halve compagnie Artillerie van het 1ste bat. der 1ste afd. Groningsche schutterij: Tot 1ste luit. en tot kommandant derzelve, de 2de luit. C. Aldus van dezelve compagnie; tot 2de luit., de sergeant H. van Kell, van dezelve komp.

Bij de komp. Artillerie van het 1ste bat. der 1ste afd. Geldersche schutterij: Tot 2de luit., den sergeant H. H. Saalmans, van dezelve komp.

Bij de komp. Artillerie van het 1ste bat. der 3de afd. Noord-Hollandsche schutterij: Tot 2de luit., de sergeant M. H. Ochs, van de compagnie Artillerie van het 2de bat. der 1ste afd. Noord-Hollandsche schutterij.

Tot officier van gezondheid van de 3de klasse, voor de Militaire Geneeskundige dienst in de Oost-Indien, de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, H. Verschoor, van de 18de afd. inf. OVERGEPLAATST.

Bij het 3de bat. der 3de afd. mobiele Noord-Brabandsche schutterij: de 2de luit. F. A. Neitzen, van het 2de bat. der 2de afd. derzelve schutterij. Bij het 1ste bat. der 3de afd. Noord-Brabandsche schutterij: de 2de luit. G. Verheij, van het 3de bat. der afd. Bij het 3de bat. der 3de afd. Noord-Brabandsche schutterij: de 2de luit. G. A. de Geus, van het 1ste bat. der afd.

Bij de 17de afd. inf.: de 1ste luit. van de 8ste afd. inf., P. J. Compans, tijdelijk dienende bij het 2de bat. van de 2de afd. Noord-Brabandsche schutterij. Bij het 2de bat. van de 18de afd. inf.: de 1ste luit.-adjutant van den Helm, van het depôt dier afd. Bij de 18de afd. inf.: Tot adj. dant, de 1ste luit. K. W. Seeuwen, van het 1ste bat. der afd. Bij de 17de afd. inf.: de kapitein J. Scheltus, van het depôt der 14de afd. inf.

Bij het 6de bat. Artillerie Nationale Militie: de 2de luitenants S. K. Hein, van het bat. Artillerie schutterij en J. J. Bosveld, van de divisie Pontonniers. Bij het bat. Artillerie-Schutterij: de 2de luit. J. J. F. Brouerius van Nidek, van het bat. Vrijwillige Artilleristen. Bij het bat. Vrijwillige Artilleristen: de 2de luit. J. J. Launspach, van het bat. Artillerie-Schutterij.

Bij eene der Ambulances van het leger te velde: De tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, J. C. F. Gand-

vuurder, van de 7de afd. inf. Bij de 7de afd. inf.: de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, W. Knap, van de 10de afd. inf. Bij de 10de afd. inf.: De tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, K. Simons, van de Garnizoens- en Hospitaal-dienst te Deventer. Bij de batterij Veld-Artillerie n° 7: De tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, G. C. Burgerhout, van de 7de afd. inf.

Bij het wapen der Genie:

De 1ste kapitein-ingenieur F. van Heurn, van de brigade Ingenieurs te velde, en de 2de luitenant-ingenieur C. W. van Vollenhove, te Geertruidenberg, beide naar Ellewoutsdijk. De 2de kapitein-ingenieur P. Noot, van het 4de district van Zeeland, naar Breskens. De 1ste kapitein-ingenieur F. J. H. Valckenaar, van Grave naar Hellevoetsluis. De 2de kapitein-ingenieur P. H. van der Kemp, van Hellevoetsluis naar Maastricht. En de 1ste luitenant-ingenieur A. Canneman, van Maastricht naar Vlissingen. De 2de luitenant-ingenieur Bothlingh, van de Willemstad naar Nijmegen.

Bij het 1ste bat. der 5de afd. inf.: De 2de luit.-kwartiermeester, J. van Hees, van het reserve-bat. der 2de afd. inf. Bij het reserve-bat. der 2de afd. inf.: De 2de luit. kwartiermeester, D. J. Bernhofft, van het depôt der 14de afd. inf. Bij het 2de bat. der 9de afd. inf.: De 2de luit. kwartiermeester C. Perreboom, van het depôt der 7de afd. inf. Bij het reserve-bat. der 7de afd. inf.: De 2de luit.-kwartiermeester F. H. Rant, van het depôt der 2de afd. inf. Bij het 1ste bat. der 18de afd. inf.: De 1ste luit. C. J. Jura, van het reserve-bat. dier afd. Bij het depôt der 18de afd. inf.: De 1ste luit. Uurbanus van het 2de bat. dier afd.

OP NON-ACTIVITEIT GESTELD.

De luitenant-kolonel P. A. Ramaer, van het korps Rijdende Artillerie.

TITULAIRE RANGEN.

Dien van 1sten luit., aan den 2den luit. Jonkh. F. de Rivecourt, fungerend administrateur van kleeding en wapening bij de 18de afd. inf. EERVOEL ONTSLAGEN.

De kapitein J. J. Momma, van de 1ste afd. N. H. schutterij; de 1ste luit. W. Poel, van dezelfde afd.; de kapitein P. C. Kluit, van het 1ste bat. der 3de afd. Z. H. schutterij; den 2de luit. H. N. Hulsowé, van de 3de afd. Z. H. schutterij, de 2de luit. W. H. Lans, van het korps Jagers van Van [Dam]; de 2de luit. A. Abrahamz, van het 1ste bat. der 2de afd. N. B. schutterij; de kapitein F. Breeckpot, van het 3de bat. der 3de afd. N. B. schutterij; de 1ste luit. van de 17de afd. inf., D. J. IJzerman, als adjutant bij het 1ste bat. der 3de afd. N. B. schutterij; de 2de luit. P. Schipper, van het 2de bat. der 3de afd. N. B. schutterij; de officier van gezondheid der 3de klasse, A. P. Sonnenschein van het 1ste bat. der 1ste afd. Geldersche schutterij; de kapitein J. Welbrink, van het 2de bat. der 1ste afd. Geld. schutterij; de 1ste luit. C. E. Stolk, van het 3de bat. der 1ste afd. Geldersche schutterij; de officier van gezondheid der 3de klasse H. O. Schakel, van het 2de bat. der 1ste afd. Groningsche schutterij; de kap. van de 8ste afd. inf. F. Breeckpot, als kapitein bij het 3de bat. der 2de afd. N. B. schutterij; de 1ste luit. van het korps Mariniers, A. van Lansweerde Trier, als 1ste luit. bij het 3de bat. der 3de afd. N. B. schutterij; de majoor T. A. W. baron van Asbeck, van het 1ste bat. der 2de afd. Vriessche schutterij; de kapitein A. H. van Kuijne, van het 1ste bat. der 4de afd. Z. H. schutterij; de 2de luit. T. M. Sandberg, van het 1ste bat. der 4de afd. Z. H. schutterij; de kapitein van het korps Mariniers, W. G. van der Hoop, uit zijne betrekking van adjutant bij den opperbevelhebber der zee-enlandsmagt aan den Helder.

OVERLEDEN OFFICIEREN.

De 1ste luit.-kwartiermeester J. W. Schuijlenburg, van de 5de afd. inf.; de 2de luit.-kwartiermeester, J. J. Schweizer, van de 9de afd. inf.; de officier van gezondheid der 1ste klasse F. A. Hennige, van de afd. Kurassiers n° 3; de 1ste luit. van der Werff, van het regiment Ligte Dragoners n° 4; de 2de luit. J. van Dorsten, bestemd voor het wapen der Artillerie in de West-Indië; de 2de kapitein der Artillerie, A. C. Sorg-